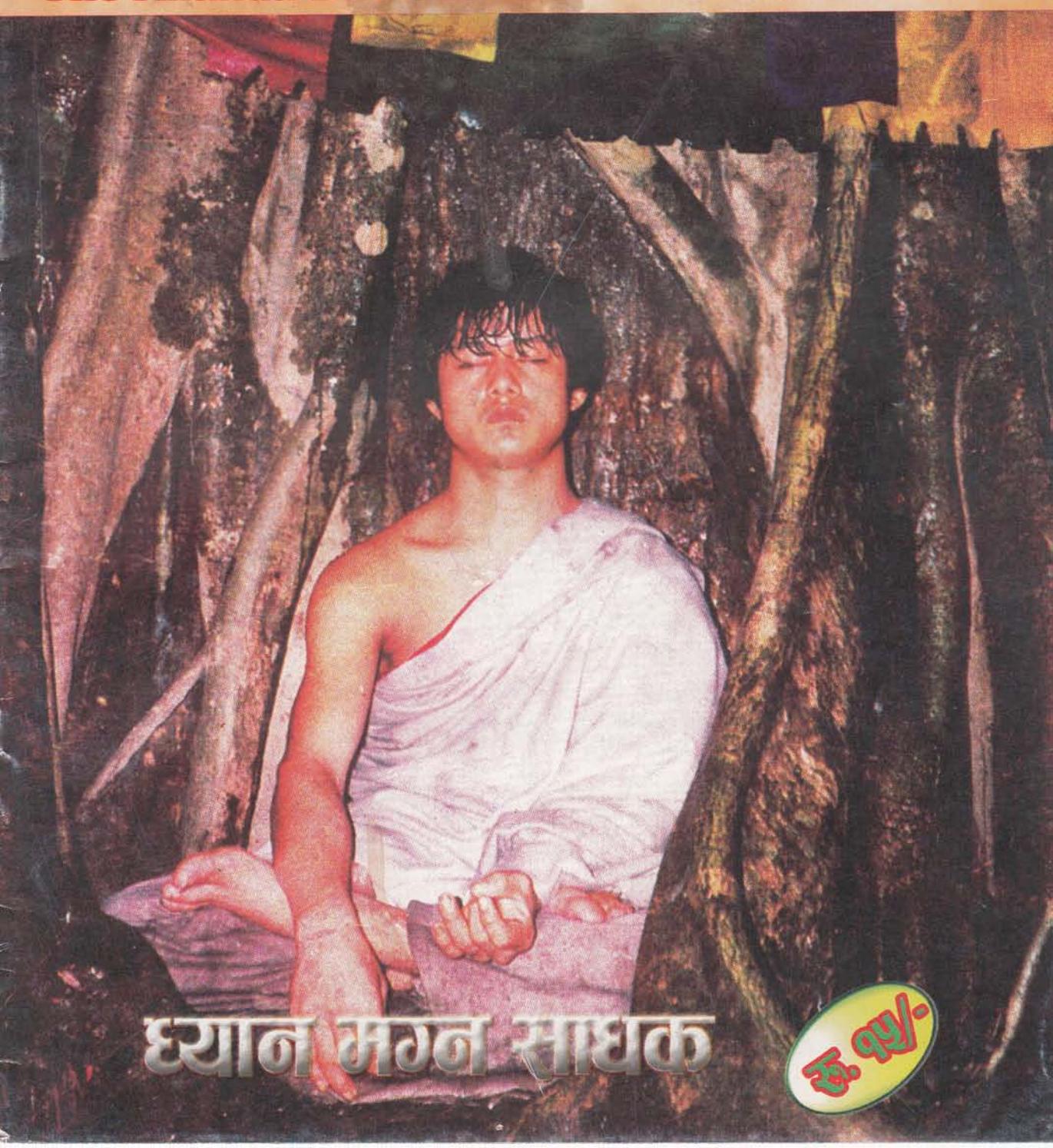

नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका

आनन्दभूमि

The Ananda Bhoomi

वर्ष ३३ अंक ११ फागुपूर्णिमा (होलिपुन्हि)

ध्यान भगव राधक

कृष्ण

आनन्दभूमि

नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका

बु.सं. २५४९

ने.सं. ११२६ होलि पुऱ्ठी

२०८२, फागुपूर्णिमा

वर्ष ३३ अंक ११

The Ananda Bhoomi A Buddhist Monthly:

Year. 33 No. 11

बौद्ध वचन

राजगृह, वेणुवन (६७) सुप्रबुद्ध कुष्ठि
न तं कम्मं कतं साधु-यं कत्वा अनुतप्ति ।
यस्स अस्सुमुखो रोदं-विपाकं पटिसेवति ॥८॥
जुन कामको फल भोग गर्दा आँसु बहाई
पछुतो गर्नु पर्ला त्यस्तो काम सज्जनले
नगर्नु नै वेश हो ॥८॥

कार्यालय ठेगाना

आनन्दकुटी विहार गृथि

पोष्ट बक्स : ३००७, आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू
फोन : ४२७१४२०, फ्याक्स : ४२२८०९७
ई-मेल : anandkutibihar@ntc.net.np

वार्षिक रु. ७५०/-

आनन्दभूमि

एकप्रति रु. ७५/-

वार्षिक ग्राहक बडी सहयोग गरी

विषय सूची

१) सम्पादकीय	-	२
२) ध्यान मग्न साधक	-	३
३) पाठक प्रतिक्रिया	-	४
४) सम्पर्क वचन	-आ.भि. कुमार काश्यप	५
५) शिल्पीसंस जलक	-दिवंगत भिक्षु अमृतानन्द	७
६) प्रेम र धृणा	-भिक्षु धर्ममूर्ति	९
७) धर्मको रस	-सत्यनारायण गोयन्का	११
८) परिवर्ति शिक्षा आजको	-रोजिता बुद्धाचार्य	१३
९) पुस्तक समीक्षा	-भिक्षु कर्णडन्य	१५
१०) जिवन परिचय	-हेराकार्जी बज्राचार्य	१९
१०) The Roots of Religions	-Dr. Ganesh Mali	२१
११) Human Progress		
Reality or Illusion ?-2	-Phillip M. Eden	२३
१२) बौद्ध गतिविधि	-	२६

आवरण पृष्ठ

शान्ति र ज्ञानका उद्देश्यको लागि बारा
जिल्ला एक जङ्गलमा
कठोर रूपमा ध्यान मग्न साधक

नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका

सम्पादकीय

सम्पादकीय

असेवना व बालानं .....

निर्देशक
भिक्षु कुमारकाशयप महास्थविर

सललाहकार
भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
तीर्थनारायण मानन्धर

सम्पादक
भिक्षु धर्ममूर्ति

प्रबन्ध सम्पादक
संघरत्न शाक्य

सहयोगी
भिक्षु प्रजारात्म

आर्थिक व्यवस्थापक
मणिकरत्न शाक्य

विशेष सहयोगी
त्रिभुवनधर तुलाधर

सहयोगी
मणिरत्न तुलाधर

सहयोगी

बृद्धजयन्ती समारोह समिति (श्रीध.),
भिक्षु मैत्री महास्थविर (लुम्बिनी), अ. ईन्द्रावती,
सत्यना शाक्य, नरेश वज्राचार्य/विद्यादेवी शाक्य
(वृतवल), याम शाक्य (बैनी), सजु वज्राचार्य
(पाल्या), उत्तम बृद्धाचार्य (पोखरा), कृष्णप्रसाद शाक्य
(बागलुड), विजय गुरुङ (लमजुङ) शेखर शाक्य
(नारायणगढ), सुर्पमूर्ति शाक्य (भैरहवा),

कम्प्युटर सञ्ज्ञा
तथा

आवरण सञ्ज्ञा
नसना कम्प्युटर सर्भिस, ४२४७०५५

गुदण
सुप्रवाह प्रकाशन प्रा. लि., ४२८०६१४

प्रकाशक
आनन्दकुटी विहार गुथि
आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू

बालमूर्खजनहरूको संगत नगर्नु पनि एक मङ्गल कारणको रूपमा बुद्धले मङ्गल सुव्रमा दर्शाउनु भएको तथ्य यहाँहरूलाई विदितै छ होला ।

बालमूर्ख भन्नाले अनावश्यक क्रियाकलापमा संलग्न हुने व्यक्तिहरू भन्ने बुझिन्छ । जसको कार्यबाट उर परिवारलाई हीत नभई हानी हुन्छ । आफैने कारणबाट आफुलाई र अन्यलाई पनि बेफाइदा हुने हुँदा त्यस्ता व्यक्तिको संगतले कसैलाई पनि लाभ नहुने स्वतः प्रष्ट हुन्छ ।

हास्रो जिवन यात्राका क्रममा त्यस्ता बालमूर्खहरू नभेट्ला भन्न सकिन्न । त्यस्तो अबस्थामा ती व्यक्तिहरूको क्रियाकलापको निरीक्षण र मुल्याङ्कन गर्दै आफुलाई उनीहरूबाट अलग्ग गर्नु र अलग्ग राख्न सक्नु बुद्धिमानी हुन्छ । अर्कोतर्फबाट उनीहरूको काम क्रियाका सम्बन्धमा सचेत भई तिनीहरूलाई पनि त्यस सम्बन्धमा पर्नाविचार गर्न गराउन मुल्याङ्कन गर्न गराउन पनि अग्रसर हुनुपर्दछ । किनकी एक व्यक्तिको क्रियाकलापले धेरै व्यक्तिलाई प्रभाव पर्ने हुन्छ ।

धर्म र संस्कृति एकअर्काका परिपुरक हुन् भन्नुमा अत्युक्त नहोला । धर्मको कारण संस्कृति बन्दछ भने संस्कृतिका कारण धर्मको रक्षा हुन्छ । अतः धर्म र संस्कृतिसँग प्रत्येक मानवको भावनात्मक सम्बन्ध रहिरहन्छ । परिवर्तनशील स्वभावका कारण धर्म र संस्कृतिका मूल्य र मान्यतामा पनि परिवर्तन आउनु स्वभाविकै हुन आउँदछ । ती परिवर्तित मूल्य र मान्यतालाई आधार बनाइ वर्तमान जिवनलाई सहज र सजिलो हुने गरी आफ्ना व्यवहारलाई पनि सरलिकरण गर्नु अपरिहार्य हुन आउँदछ । जसले वर्तमान परिस्थिति अनुरूप आफ्नो व्यवहारमा सरलिकरण ल्याउन चाहैदैन उस्ले धर्म र संस्कृतिका नाममा बोझयुक्त जिवन व्यतित गर्नुपर्ने हुन्छ । तर धर्म र संस्कृति मानवीय सुखद जिवनको आधारशीला हुन् । धर्म र संस्कृतिको प्रभावले पनि मानिसलाई सुखि बनाउन र सुखि तुल्याउन नै भएका हुन् । अतः जस्ले धर्म र संस्कृतिलाई अपनाउँदछ उसले आफ्नो र अरूल्को जिवन सुखी बनाउँदछ ।

यदि कुनै पनि धर्म र संस्कृतिले कसैलाई सुखी बनाउन वा तुल्याउन सक्दैन भने त्यो धर्म र संस्कृतिको दोष नभई धर्म र संस्कृतिलाई व्यवहारमा उतार्ने व्यक्तिको नै दोष हुन आउँदछ । किनकी समय र परिस्थिति अनुरूप त्यस धर्म र संस्कृतिलाई अंगाल्लु र व्यवहारमा उतार्नु पर्नेमा त्यस्तो नहुँदा प्रतिफल नकारात्मक नै उत्पन्न हुन्छ ।

तसर्थ धर्म र संस्कृतिलाई राम्ररी बुझेर त्यस अनुरूप समय र परिस्थिति अनुसार सबैलाई हित हुने गरी अगाल्न र व्यवहारमा उतार्न सकेमा त्यसले आफुलाई र अरूलाई पनि सुखी र शान्त बनाउन सक्दछ भन्नुमा दुईमत नहोला । अतः कसैले पनि धर्म र संस्कृतिको नाममा अरूलाई बाधा व्यवधान उत्पन्न हुने गरी वा अरूलाई अहित हुने गरी र अरूलाई हानी हुने गरी व्यवहार वा कार्य नगर्नु नै सत्पुरुषहरूको लक्षण हो ।

ध्यान मग्न साधक !

विगत नौ महिनादेखि आहार पान विना बाराको रतनपुरी गा.वि.स. वडा नं १ मा पर्ने जलको बीचमा रामबहादुर वम्जनले ध्यान गरिरहनु भएको छन् । जे होस् ध्यानमग्न साधक साँच्चै भोकै बसेका छन् भन्ने कुरा एक हत्तासम्म निरीक्षण गरी, साधक पूर्ण रूपमा निराहार बसेको प्रमाणित भइसकेकोछ । साधक साधना मग्न अवस्थामा सर्पले डसेको र सर्पको डसाईबाट पनि कुनै हानी नोक्सनी नभएको साधकको सुरक्षामा खटिएका व्यक्तिहरूबाट थाहा हुन आएकोछ ।

नौ/नौ महिना निराहार भई बस्दा पनि साधकको शरीरमा कुनै केही परिवर्तन नआएकोले शंका गर्ने सोभाविकै थियो तर पनि वृत्तचित्र अनुसन्धान पश्चात यी सबै शंका मात्र हुन् भन्ने सावित भैइसकेकोछ । साधकको साधनामा कुनै स्वार्थपन अहमत्व नभएको स्पष्ट भइसकेकोछ । यस्तो अवस्थामा साधको साधनाबाट यदि कुनै न कुनै आश्चर्य घटना घटेमा आजको कौलाहल, युद्धमय माहोललाई एक चमत्कार सावित गर्दै शान्ति छाउने कुरामा कसैले कुनै शंका गर्नु पर्ने आशय देखिन्न ।

यदि साधकको प्रयासबाट कुनै त्यस्तो आश्चर्यात्मक घटनामा यिनका माता पिता आफूहरूलाई पनि अहोभाग्य र एक सुपुत्रका सुयोग्य मातापिताका रूपमा परिचित गराउन पाउनु छन् र नेपाल राष्ट्रले पनि आफू एक जहिले पनि शान्तिका पृष्ठपोषक हुनु भई प्रमाणित गर्ने राम्रो सुअवसर पाउने छन् ।

उक्त साधक रामबहादुर वम्जनको माता मायादेवी वम्जन तथा पिता बिरबहादुर वम्जन हुन् । सोमबहादुर लामासँग परियति पढ्नु भएका रामबहादुर वम्जनको प्रब्बजित नाम पाल्देन दोर्जे हुन् । विभिन्न बौद्ध तथा हिन्दू धर्मावलम्बिहरूले बुद्धको अवतार मानेतापनि वम्जनले भने आफू बुद्ध नभएको कुरा बताउनु हुन्छ । वि.सं. २०४६ साल चैत्र शुक्लपूर्णिमाका दिन जन्मनुभएका वम्जनको जन्म स्थान बारा जिल्लाको रतनपुरी गा.वि.स. वडा नं. ५ बम्जोरमा भएको हो ।

बौद्ध ध्यान विधिअनुसार यस किसिमको ध्यानलाई समाधि भनिन्छ । वहाँ अहिले समाधिस्थ हुन्हुन्छ । समाधि प्राप्त व्यक्तिले अधिस्थान गरेअनुरूप ध्यानमा बस्न सक्ने सिद्धी प्राप्त गर्ने हुन्छ । यस अनुसार वहाँको यो कार्य बौद्ध ध्यानअनुसार कुनै आश्चर्य मान्नु पर्ने वा शंका गरिहाल्नु पर्ने कारण बन्दैन । समाधि पनि दुई प्रकारका हुन्छन् लौकिक समाधि र लाकोत्तर समाधि । लौकिक समाधि तोडिन पनि सकिन्छ तर लोकोत्तर समाधि विना उद्देश्य प्राप्ति तोडिन्न ।

अतः बौद्ध धर्मानुसार वहाँ अवतार पनि होइन । बुद्ध वा बुद्ध हुने पनि होइन । तर बुद्ध हुने बाटोमा गइरहेका एक साधक हुन सक्छ । अतः वहाँको यस सत्प्रयासलाई बाधा अद्वन नपुन्याई शान्तिको लागि आ-आफ्नो ठाउँबाट प्रेरित भई सहयोग गर्न सकेमा शान्तिको अपेक्षा गर्न सकिन्छ ।

समयमै प्रकाशित हुनुपर्यो ।

नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका नियमित प्रकाशित गरिदै आइएको र यसमा भएका स्तरीय लेख/रचनाहरू पढन पाएपनि हामी उपत्यका बाहिरका पाठकहरूले ढिलै भाव पत्रिका पढन पाउँच्छौं । तसर्थ अब उप्रान्त समयमा नै पत्रिका पढन पाउने आशा गर्दछौं ।

मोहनरत्न शाक्य, विराटनगर हुनेछैन ।

बालमञ्च पृष्ठ बढाइयोस्

नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिकामा बालमञ्च पृष्ठ पढन पाएकोमा हामी बाल/बालिकाहरू अत्यन्त आभारी छौं । तर उक्त बालमञ्चको कम हुनु र ज्ञानवर्द्धका साथै नैतिक शिक्षा मूलक रोचक बाल कथाहरू पढन पाए हामीले केही शिक्षा लिन सक्यौं । आशा छ हाम्रो आकाङ्क्षामा तुषारापात दुनेछैन ।

शान्ति महर्जन, काठमाडौं ।

तितो सत्य :- ४.१

आभा

लेखुँ म यो कसरी,
मृत्यु पनि एक दुःखै हो भनी ॥
बुझाउँ म यो कसरी,
जन्मनु नै दुःख हो भनी ॥१॥

बुझाउँ म यो कसरी,
जीर्ण हुनु दुःखै हो भनी ॥
स्वभावत् परिवर्तन यो अनि,
रोगी हुनु त्यो पनि ॥२॥

जन्म र मृत्युका बीचमा थिए जे जति पनि,
ती सबै थिए दुःखै दुःखका कारण अनि ॥
अप्रियसंग हुनु समागम त्यो तः दुःखै थियो,
भनः प्रियसंग बिछोडिनु त्यहि तः थियो अर्को दुःख पनि ॥३॥

बिछोडिनु र समागम हुनु,
जे जति थिए पनि,
दुःखैको जञ्जाल नै थपियो ।
अर्को एउटा दुःख पनि,
चाहेको नहुने थियो ।
अर्को दुःख अनि,
पञ्चस्खन्ध नै भयो ।
सबैभन्दा ठूलो दुःख अनि ॥४॥

दुःखै दुःखको जञ्जालमा पनि,
भेटाइन्न दुःखको मूल के भनी ।
दुःखको श्रोतः लाइ खोतल्दा अनि,
पाउन्छौं यो आमाको गर्भ भनी ॥५॥

दुःखैको चकाचक छ यहाँ पनि,
चारैतिर घेरिएको डिम्बासयको पर्खाल पनि ।
मुक्तिको लागि संघर्षको प्रयाश पनि,
अर्को नाम पाउन्छौं दुःखै हो भनी ॥६॥

दुःखै दुःखले घेरिएको यो सञ्जालमा,
छैने सम्बन्ध कुनै यस्तो पनि ।
गर्न नसकियोस् त्यसलाई फेरी पनि,
दुःखैको अर्को पाटा हो भनी ॥७॥

जन्मे देखिको सम्बन्ध यसमा,
मृत्युको काखमा पुगेको छ जसमा ।
छुटेर छुट्टिन्ने कसकोछ यो बसमा,
छैन तृष्णा र अनाशक्त जसमा ॥८॥

सम्यक वचन

आचार्य भिक्षु कुमार कास्यप महास्थविर
स्वयम्भू

गत अङ्गहरूमा आर्यअष्टाङ्गिक मार्गका प्रथम र दोस्रो खुद्धिक्लिको रूपमा सम्यक दृष्टि र सम्यक संकल्पका विषयमा केहि जानकारी हासिल गन्छौं । अब तेस्रो खुद्धिक्लिको रूपमा सम्यक बचननितर प्रवेश गरौं । आर्य अष्टाङ्गिक मार्ग अन्तरगत रहेको यस तेस्रो खुद्धिक्लिको सम्यक बचन भनेको के हो र यसबाट मानवको जीवनमा के असर गर्दछ भन्ने विषय चर्चा गर्नितर लागौं

सम्मावाचा वा सम्यक बचन सरल भाषामा सही बचन वा सत्य मात्र बोल्नु असत्य कहिलै नबोल्नु भन्ने भावार्थबाट सम्यक बचनलाई परिभाषित गर्न सकिन्छ । तर सम्यक बचनलाई सही रूपमा परिभाषित गरिएमा उपरोक्त अर्थलाई मात्र सही मान्न सकिन्न किनकी बोलि सत्य भएता पनि यदि त्यस प्रकारको बोलिवाट दोस्रो या अरू कुनै व्यक्तिलाई त्यसले नराम्रो असर गर्दछ भन्ने उक्त बोलिलाई सम्यक बचन या सही बोलि भन्न सकिन्न । समाजमा उक्ति नै प्रचलित छ सत्य बोल्नु असत्य कहिलै नबोल्नु तर सत्य भएतापनि त्यसबाट अरूलाई हानी हुन्छ भन्ने त्यो कहिले नबोल्नु धार्मिक भाषामा भन्दा बचनको प्रयोगबाट अरू सुन्ने व्यक्तिलाई नराम्रो असर परेको नहोस् र बचन प्रयोग गरिसकेपछि आफु स्वयं पनि पछुताउन परेको नहोस् र प्रचलित धार्मिक भाषामा भन्नुपर्दा आफुलाई पनि अहित नहुने र अरूलाई पनि अहित नहुने बचन बोल्नुलाई नै सम्यक बचन भनिन्छ । अझै सम्यक बचनका विषय विस्तृत रूपमा विवेचना गर्ने हो भन्ने सम्यक बचन अन्तरगत १) भूठो नबोल्नु, २) कडा शब्द प्रयोग नगर्नु, ३) अर्थहीन कुरा नगर्नु र ४) चुकिल नगर्नु आदि चार बचनबाट टाढा रही परलाई र आफुलाई पनि आीत हुने बचन प्रयोग नगर्नुलाई नै सम्यक बचन भनी परिभाषित गर्न सकिन्छ । उदाहरणको रूपमा श्रीलंकामा घटित घटना प्रस्तुत गर्न चाहन्छु-दुई राजकुमार राज्य सञ्चालनको लागि एक आपसमा हानिथाप हुन्छ । परम्परा अनुसार पहिलो राजकुमार वा जेठो राजकुमारले राज्य सञ्चालन गर्नुपर्ने भए पनि दरवारिय तहबाट नस्वीकारेका कारण कान्छ्ये राजकुमारले राज्य सञ्चालन गर्न थाले । अथक प्रयास र सुभावका बाबुजुद् राज्यको लागि कान्छ्ये राजकुमार आफ्नो दाजुको लोकप्रियताका कारण आफुले राज्य सञ्चालन

गरेता पनि जनताले पूर्ण रूपमा मान्यता नदिने हुनाले बरू युद्ध गरी राज्य सञ्चालन गरेमा बिश्वास लिनसकिने सोचलिई आफ्नो दाजुसंग युद्धको लागि तयार भए । दाजुको सल्लाहलाई पनि बेवास्तागरी युद्धमा होमीए अन्तमा कुशल योद्धाका अगाडि केहि सिप लागेन र आफ्नो बचावतको लागि कुनै एक आरण्य निवासी भिक्षुको कुटीमा सरण लिन पुगे । पिछ्यागर्दै आएका जेठो राजकुमार पनि कुटीमा गई खाटमा बसिरहनु भएका भिक्षु संग “एक योग्य पिताका सुयोग्य पुत्र” ले गर्नु पर्ने कर्तव्य पालन पछि प्रश्न गरेकि भन्ते यहाँ तपाईंले मेरो भाईलाई दख्लुभयो की? प्रति उत्तरमा आफु बसेको खाटमा आफु बाहेक अरू कोहि नबसेको उल्लेख गर्नु भयो । यस प्रकारको जवाफ बाट शीलवान व्यक्ति शीलवाट च्युत हुनुचाहनु हुन्न र सत्य बचन बाट कसैको प्राण हरण गर्न चाहनु हुन्न तसर्थ भन्नेले यस्तो जवाफ फर्काउनुभयो, भन्ने सोची कुमार बिदा लिई फर्के ।

यसरी उपरोक्त घटित उदाहरणबाट के स्पष्ट आभास पाउँदछ भन्ने बचन बोलि सत्य हुनुका साथै प्रयोगि बचनबाट अरूलाई पनि हानी नपुगेको हुनुपर्दछ । यदि बचन सत्य छ, तर उक्त बचनले अरूलाई हानी पुऱ्याउँछ भन्ने यस प्रकारका बचनलाई सहि बचन भन्न सकिन्न । उदाहरण:- कुनै जङ्गलमा दुई ऋषि आश्रय गरिबसेका थिए, दुवैको बसोवास एकै ठाँउमा भएता पनि सिद्धान्त भन्ने फरक फरक थिए । ती दुई मध्ये एक सत्य बादि भए पनि, यदि सत्य बचनले अरूलाई हानि पुऱ्याउदछ भन्ने भूठ बोलेपनि हुने मन्येता राख्दथे । तर दोस्रो ऋषि सत्य नै बोल्नु पर्ने यदि सत्य बचन बाट केहि भए, जस्ते भोगदछ त्यसपात्रको कर्मफललाई कारण मान्यता राख्दथे । कारण, शिकारका आएका राजाले मृगलाई पिछा गर्दै आए, जब ऋषिहरूको कुटीनेर पुगे मृग बाक्लो भाडीमा लुके, लखेट्दै आएका राजाले मृग गएको दिशा छुट्टाउन नसकि प्रथम ऋषिसंग सोधे, ऋषिले प्रतिउत्तरमा गएको दिशा भन्ने तर किटान गरेन । तर दोश्रो ऋषिले किटानी साथ भन्ने तब राजा सोही ठाँउमा गई मृगलाई बाणको निशाना लगाउन थाले यता दुई ऋषि बीच बादिवाद भए, त्यसै समयमा विषधारी बाणको प्रहारबाट आफ्नो प्राण पखेरू

उडाएका मृगको कारूणीक आवाज कानमा गुञ्जायमान भए । तब दोस्रो ऋषिले आफु सत्यवादिता भएर एक निर्दोष प्राणिको हत्यामा आफुले मौन स्वीकृति दिएको थानि विछिप्त बने । त्यस्तो बचनलाई सही वा सम्यक बचन भन्न सकिन्न । किनकी सही बचन भए पनि अरूलाई आघात पुग्ने बचन प्रयोग गर्न नहुने महशुस गरे । दोस्रो ऋषिले आफु सत्यवादिता भएको साबित गर्दै सत्य बचन तः बोले तर परिणाम दर्दनाक र आतक सिद्ध भए । तसर्थ बुद्ध भन्नु हुन्छ “सुत निपातको शुभाषित सुत्र” अन्तरगत यदि बचनको प्रयोग गर्ने भए त्यस्तो बचन प्रयोग गर्नु जुन बचन दोषरहीत, अर्थयुक्त र सत्य बचन ।

उपरोक्त उदाहरणलाई विवेचना गर्ने हो भने प्रथम ऋषिले बोलेको बचनलाई बुद्धोभाषित् अनुसार दोषरहीत, अर्थयुक्त, सत्य बचन र प्रयोग बचन चारै गुणलेयुक्त भएको सही बचन मान्न सकिन्छ । तर दोस्रो ऋषिको बचनलाई प्रयोग गरेको बचन, दोषयुक्त र अर्थहीन बचनको रूपमा विश्लेषण गर्न सकिन्छ । मात्र उन्ने सही बचन प्रयोग गरे तर त्यसको परिणाम कर्णपीडादायक भए ।

उपरोक्त बुद्धोभाषित बचन द्वारा यो स्पष्ट हुन्छ की बचन प्रयोग गर्दा त्यस किसिमबाट गर्नु जस्को प्रयोगद्वारा आफु पनि पछुताउन नपरोस् र अरूलाई पनि हानी नहोस् । त्यस्तै सम्यब वाचा अन्तरगत असत्य बचनका साथ साथै कुरा लगाउने अर्थहीन कुरा र अर्को व्यक्तिको चित्त दुख्ने गरी प्रयोग गर्ने बचनलाई पनि नकारात्मक सुचिमा सुचिकृत् गरिएको पाइन्छ । जस्तै:- अहिंसा कुमार जो पछि गएर नामुद हत्यारा अंगुलिमालको रूपमा परिचित भए । जसका साथीहरूले चुक्लि गरेका कारण गुरुले अहिसकलाई हजार बटा औंठि लगाउने माफि औलाको माला गुरुदक्षिणाको रूपमा चढाउने आज्ञा शिरोपर गरी अहिंसक सोही कार्यमा तल्लिन भए, जस्को परिणाम अन्तिम औलो पुन्याउन आफै जननीलाई समेत हत्या गर्न तम्हिए । यस उदाहरणबाट के ? प्रष्ट हुन्छ भने सत्य बचन हुनलाई बचन सत्यका साथै त्यो बचन अर्थयुक्त र दोषरहीत पनि हुनुपर्दछ । तसर्थ प्रयोग गरिएको बचनद्वारा दोस्रो व्यक्तिलाई अहीत र अनर्थयुक्त पनि हुनसक्दछ । अन्यथा एक अहिंसक कुमार अंगुलिमाला या त्यस्तै कुनै नकाम गर्नतिर लाग्ने हुन नसक्ला भनी विश्वास गर्न सकिन्न । तर बचन प्रयोगु गर्दा प्रयोग गरेको बचन सत्य र अर्थयुक्त छ्न् भने त्यसबाट दोस्रो व्यक्तिलाई हीत पनि हुन सक्छ । जस्तै:- अंगुलिमालको उदाहरण नै

प्रस्तुत गच्छौ । मित्रहरूको चुक्लि र आचर्यको असमझताका कारण गुरु आज्ञालाई शिरोपर गर्दै औंठि लगाउने माफि औलाको माला लगाउँदै गुरुदक्षिणा दिन लागेका अंगुलिमालाको भेट स्वयं करूणामयी दशबल बुद्धसंग हुन्छ । आफुलाई राज्य सैन्यबाट बचाउन आएकी आफ्नो आमालाई नै हत्या गरी अन्तम औला वा हजारौ औला पुन्याउन निशाना बनाउन लागे । सोही समय करूणाका प्रतिमर्ति बुद्धका उपस्थितिले अंगुलिमालाको यो सपना चक्नाचुर भए र अल्मल्लमा परेका अंगुलिमालाले बुद्धलाई नै हत्या गरेर भएपनि गुरुदक्षिणा पुरागर्ने मनसायले बुद्धितर बढे तर लाखौं प्रयाशका बाबजद कोशिस सफल नभएपछि हरेश खाएका अंगुलिमालले “हे ! श्रमण तिमी किन मृत्यु देखि डराएर भाग्दैछै ? ” भनि प्रश्न गरेपछि बुद्धले हे ! अंगुलिमाला भास्न त तिमी पो भाग्दैछै । म त जहाँ छु सोही स्थानमा स्थीर छु । बुद्धको यस्तो जवाफबाट मनको एक कन्दराको चेतनाका टुप्पोमा भंकार महैशुसगरेका अंगुलिमाला बुद्ध सामु घुडाटेकि आजिवनपर्यन्त हिंसायुक्त कार्यमा नलागि करूणामयी बुद्धको शीतल छब्रद्धीयामा रहने असय प्रकट गर्दछ । तब बुद्धलेपनि उनलाई प्रवजित गर्दछ । उनै अंगुलिमाला भिक्षुले भिक्षाटनको समयमा प्रशाव वेदनाले सिथिल भएकी स्त्री देखि बुद्धोपदेशित अनुसार “आफु आर्य जीवनमा प्रवेश गरेदेखि जानि नजानी बेहोसमा या होसमा कुनै त्यस्ता प्राणीको हत्या नगरेको यो मेरो सत्य बचनले तिम्रो बेदना कमहोस् भनी बचन प्रयोग गर्दछ ।

यसबाट के ? स्पष्ट हुन्छ भने बचन प्रयोग गर्दा सत्य र सही हुनैपर्दछ भलै त्यो अतिको कुरालाई आधार लिएर नै प्रयोग गरिएको किन नहोस् । अतितको कर्म नरामै भएतापनि तत्काल प्रयोग गरिएको बचन सत्य भए त्यस सत्य बचनको प्रतिफल राम्रो र अतिउत्तम भयको अंगुमालको जिवन चरित्रबाट बुझन सक्दछौ । जुन भिक्षु अंगुलिमालको सत्य बचनलाई आजपर्यन्त बौद्ध देशहरूमा अंगुलिमाल सुत्रको रूपमा पाठगरिन्छ ।

अन्तमा आर्य अष्टाङ्गिक मार्ग अन्तरगतको तेस्रो खुड्किलो सही रूपमा प्रयोग गर्दै विश्वमा भईरहेका हत्या, हिंसा र आतङ्गमय कोलाहलको माहोलबाट टाढा रही एक सम्य, सुशिक्षित र सरल समाजको निर्माण कार्यमा लागि शान्तमय वातावराको सृजना गरौ ।

सीलवीमंस जातक -२

। अथ उद्घाटन राजिकाल

नानीश्वर कलालय निष्ठालिए प्रियालय उद्घाटन

“सीलं किरव कल्याणन्ति....” भन्न या गाथा जेतवनमा

बसिरहनभएका शास्ताले एक शील (=सदाचार) परीक्षक
ब्राह्मणको कारणमा बताउन भएको हो ।

वर्तमान कथा

१ अथ उद्घाटन राजिकाल

यिनी कोशल राजाको आश्रयमा बाँचेका थिए । साथै
विश्वरण-गत अखण्ड पञ्चशील मलन गर्थे र तीनै वेदमा
पारइत थिए । “यी शीलवन् ब्राह्मण हुन्” भनी राजाले
विशेष सम्मान गर्दथे ।

एकदिन ॥ उनले साँचे ॥ “यी राजा” मलाई अरु
ब्राह्मणहरूलाई-भन्दा विशेष सम्मान गर्दछन् । मलाई बडो
गोरबले हेर्दैन् । के यी राजाले मेरो जात, गोत्र अथवा
कुलस्थान आदि सम्पत्तिलाई देखेर यो सम्मान गरेका हुन्
कि अथवा शील-सदाचार सम्पत्तिलाई हेरेर सम्मान गरेका
हुन् ? यसको परीक्षा गर्नुपर्यो ॥” उद्घाटन राजिकाल

अनि एकदिन राजाको चाकीरीमा मई धर फर्किरहेको
बेलामा नसोधिकनै सराफीको पसलबाट एक काषापण
लिएर गए । ब्राह्मणप्रति भएको श्रद्धाको कारणले गर्दा
सराफी केही बोलेन । फेरी अर्को दिन दुई काषापण फिकी
लिएर गए । त्यसदिन पनि सराफी चुपलागैरे बस्यो । त्यस्तै
गरी तेश्रो दिनमा एक मुट्ठी काषापण लिदा सराफीले
‘तिमीले राजकुटुम्बको लुट गरेको यो तेश्रो दिन हो ।
राजकुटुम्बको लुट मेरो चोर समाते’ भन्दै तीनबार चिच्चायो ।
अनी यता उताबाट मानिसहरू जम्मा भई “चिरकालदेखि
तिमी शीलवान् जस्तै गरी हिंदूदथ्यौ” भन्दै दुई तीक्ष्ण थाप्ड
दिई बाँधेर राजाकहाँ लगे ।

अपसोच प्रकट गर्दै राजाले भने “ब्राह्मण ! किन
तिमीले यस्तो दुराचार गरेको ? लैजाओ यस्काई राजलण्ड
देओ ।”

ब्राह्मणले भने - “महाराज ! म चोर होइन ।”

“त्यसोभए किन राजकुटुम्बको पसलबाट काषापण

लिएको त ?”

तिमीले तपाईंले मलाई धरी सम्मान गरेको देखेर ‘राजाले
मेरो जात आदिको कारणले हुन् कि अथवा मेरो शील-
सदाचारको कारणले हो ?’ भन्ने कुराको परीक्षा गर्नेकोनिमित्त

प्रावधानमा

यस्तो गरेको हुँ । अब निश्चयरूपले थाहापाएँ कि ‘शीलकै
कारणले तपाईंले मेरो सम्मान गर्नु भएको रहेछ । जात्यादिको
कारणले होइन ।’ मलाई राजदण्ड दिइयो भन्ने कुराको
आधारमा पनि म यो निश्चयमा पुगे कि ‘यो लोकमा शील
नै श्रेष्ठ र प्रमुख रहेछ ।’ अब धरमा बसेर कामभोग सेवन
गरी शील अनुरूप कार्य गर्न सक्ने छैन । आजै जेतवनमा
गई शास्ताको सामुन्ने प्रवर्जित हुनछु । हे देव ! मलाई
प्रव्रज्याको आज्ञा दिनहोस्” भनी राजाको अनुमति लिई
जेतवनतिर लागेर गए । अनि उनका जाति सुहृद बन्धुहरू
एकत्रित भई उनलाई रोक्न नसकेपछि उनीहरू फक्केर
गए ।

शास्ताकहाँ गई ब्राह्मणले प्रव्रज्यामार्गी प्रव्रज्या र
उपसम्पदा प्राप्तगरे । अनि कमस्यान
(=योगाभ्यास) मा तल्लीन भई विपश्यना ध्यान
बढिगरी अरहत् भई शास्ताकहाँ गई “भन्ते ! मेरो प्रव्रज्या
सफल भयो” भनी अञ्जा (=अरहत्व) को व्याकरण (=प्रकाश)
गरे । उनको त्यो अरहत्व सम्बन्धी व्याकरणको कुरा
भिक्षुसंघको बीचमा प्रकट भयो ।

अनि एकदिन धर्मसभामा भेला भएका भिक्षुहरू
“आवुसो !” राजाको उपस्थापक अमुक ब्राह्मण आफ्नो
शील-सदाचार परीक्षा गरी राजाको बचनलिई प्रवर्जित भई
अरहत्वका प्रतिष्ठि भए” भन्दै उनको गुण बयान गरी
बिसिरहेका थिए । शास्ता आउनु भई साधनुभयो—
“भिक्षु हो ! अहिले तिमीहरू यहाँ के कुरा गरी
बिसिरहेका थिए ?”

“यो यो” भनी बताए पछि “भिक्षुहो ! आफ्नो शील
परीक्षा गरी प्रवर्जित भई अहिले मात्र यिनले आफ्नो प्रतिष्ठा
बनाएका होइनन् । अधि पनि यस्ता पाँडितहरूले आफ्नो
प्रतिष्ठा बनाएका थिए” भनी भन्नुहौं पुवजन्मको कुरा
“॥ ताँचिल्लहू न तीरालिमि प्राप्त नाश्विगाह स्फुर
बताउनु भयो ।

अतीत कथा

अतीत समयमा वाराणशीमा ब्रह्मदत्त राजाले
राज्य गरिरहेको बेलामा बोधिसत्त्व उनका पराहित भएका
थिए ।

यी दानवान् शीलवान् तथा अखण्ड पञ्चशील पालन गर्दथे । अरू ब्राह्मणहरूलाईभन्दा पनि यिनलाई राजाले विशेष सम्मान गर्दथे । (अरू सबै कुरा माथि लेखिएको वर्तमानका कथा जस्तै हुन् ।)

अनी बोधिसत्त्वलाई बाँधेर राजाकहाँ लगिरहेको बेलामा सपेराले बाटाको बीचमा सर्पलाई नचाई सर्पको पुच्छर समात्दथ्यो, धाँटी समात्दथ्यो, र आफ्नो गर्धनमा पनि बेर्दथ्यो । अनि बोधिसत्त्वले उसलाई भने—“हे तात ! यो सर्पको पुच्छर नसमात, धाँटी नसमात र आफ्नो गर्धनमा पनि नबेर । यसले डसी ज्यान पनि लिनसक्दछ ।”

सपेराले भन्यो—“ब्राह्मण ! यी सर्प शीलवान् र आचार सम्पन्न छ । जस्तो तिमी छौ त्यस्तो दुश्शील छैन । आफ्नो दुश्शीलताको कारणले अनाचार गरेको हुँदा तिमीलाई ‘राजकुटुम्ब लुट्ने चोर’ भनी बाँधेर लगिरहेछन् ।”

अनि उनले सोधे—“न टोक्ने भएकोले र पीडा नदिने भएकोले सर्पलाई पनि शीलवान् भन्दछन् भने मानिसहरूको त के कुरा । यो लोकमा शील नै उत्तम रहेछ । त्यो भन्दा बढता अरू केही रहेन छ ।” अनि उनलाई लगेर राजालाई देखाए ।

राजाले सोधे—“तात ! यो के हो ?”

“देव ! राजकुटुम्ब लुट्ने चोर हो ।”

“त्यसोभए यसलाई राजदण्ड देओ ।”

“महाराज ! म चोर होइन ” भनी ब्राह्मणले भने ।

“त्यसोभए कार्षपण किन लिएको त ?” भनी सोधा माथि लेखिए जस्तै सबै कुरा भन्दै “अतः यस कारणलद्वारा यो लोकमा शील नै उत्तम र शील नै प्रमुख रहेछ भन्ने निश्चयमा म पुगेको छु” भनी भने । अरू कुरा छाडिङौ, न डस्ने भएकोले र पीडा नदिने भएकोले यस्तो विषधारी सर्पलाई पनि शीलवान् भनिएको हो । यस कारणले पनि शील नै उत्तम र शील नै श्रेष्ठ रहेछ भनी शीलकै वर्णन गरी यो गाथा भने—

“सीलं किरेव कल्याणं सीलं लोके अनुत्तरं ।

पस्स घोरविसो नागो सीलवाति न हञ्जतीति ॥”

अर्थ—

“शील नै कल्याण छ र शील नै लोकमा सर्वोत्तम छ । हेर, शीलवान् ठानी घोरविषधारी सर्पले पनि डस्सेन ।”

यसरी बोधिसत्त्वले यस गाथाद्वारा राजालाई धर्मोपदेश

गरी कामभोगलाई त्यागी ऋषिप्रब्रज्या अनुसार प्रब्रजित भई हिमालयमा गई पञ्चाभिज्ञ र अष्टसमापत्तिहरू लभ गरी ब्राह्मण ब्रह्मालोक परायण भए ।

यो धर्मोपदेशका कुरा गरी शास्ताले जातक समाधान गर्नुभयो ।

“त्यस बखतको राजपरिषद् अहिलेको बुद्धपरिषद् थियो र पुरोहित ब्राह्मण चाही म नै थिएँ” भनी भन्नुभयो ।

श्रोतः जातक संग्रह भाग १

“नरचोला”

द्व्येमते सितिं थ्व नरचाला,
बरु ज्वने मासां चिम्ता व भोला ॥
अमूल्य थ्व नरदेह धका सीका,
सत्यया पथे न्हयावनेनु थ्वीका ॥१॥

सहारा सुयागु नं मदुसा,
बुद्ध धर्म व संद्वया सरणेय् वने वा ॥
जिवन दत्तले भिंगु कमै याना,
परम् संतुष्टि जिवने हने वा ॥

धन जोबन न्हयाबले दैमखु स्थीर,
छुँ मदुसां कायमते पिर ॥
मया मोहयात ध्याकुचाय् वाँछवया ॥
त्यागया भावना तयेनु मनय् सदाँ ॥

गुबले तक कालं भित मसानी,
एबले तक ,
मुकितया मार्गय् वने लानी ।
व्यर्थ,
लाय् लाय् बुला हालेगु त्वताः,
शील समाधि प्रज्ञाया धाः कावने वा:

बिर बहादुर उपासक
चःपठ यल

२. प्रेम र धृणा.....

भिक्षु धर्ममुति
आनन्द कुटी विहार

अनि अरू मनोवैज्ञानिकहरू कहाँ गएर त्यस विषयमा छलफल गरेतापनि ती समर्कर्ता मनोवैज्ञानिकहरूले पनि कारण पत्ता लगाउन सकेनन्। केहि नलागेपछि सन् १९६४ को मे महिनामा अर्को मनोवैज्ञानिक डा. नी. विटन कहाँ गई आफुलाई मोहनी (hypo...) लगाई अतीत जन्मजाति सम्बन्धमा अनुसन्धान गर्नको निमित्त उसलाई अनुरोध गयो। छिपिसकेको व्यक्तिलाई मोहनी लगाई पहिलेको कुरा थाहा पाउन व्यक्तिको सजिलो हुँदैन। त्यसमाथि एक मनोवैज्ञानिकलाई! तर पनि तीन महिनाको अथक प्रयास पछि गरिएको त्यस अनुसन्धानको कार्य सफल हुन पुयो। उक्त अन्वेषणबाट सम्पूर्ण अतित कथाको उद्घाटन गर्नमा सक्षम भएको मात्र नभई उसंग सम्बन्धित अन्यलाई पनि त्यही क्रमबाट भन्न मधूर अतीतका प्रसंगहरूको पर्दाफास गर्न सफल भयो।

दोस्रो विश्वयुद्धताका गेरी अमेरिकाको पाइलट थियो। सन् १९४४मा मित्रसेना इटालिमा गएको थियो। त्यसबेला इटालि जनता 'मुसलोर्न' पालन विरुद्धमा लागीपरेकाले मित्रसेनालाई सहयोग गरेकाथिए भने ती सहयोगीहरूमध्ये इलिन भन्ने एक युवति पनि रहेका थिए। केहि समयभित्र नै ती अमेरिकी पाइलट र ईटाली युवतिविच प्रेमसम्बन्ध गाँसिन पुर्यो। अन्तमा युद्धसमाप्ति पछि अमेरिकामा गई विवाहबन्धनमा वाँधि संगै अमेरिकामा जिवन विताउने निर्णय गरियो। तर अचानक एक दिन शत्रुसेनाले अमेरिकी हवाईजहाजलाई खसाली पाइलटलाई पनि मारिदिए। आफ्नो प्रेमि मारिएको उक्त दुखद समाचार सुनि पीडा सहन नसकी प्रेमिकाले पनि एक पर्वतबाट हामफाली आत्महत्या गरिन्। उक्त पाइलट अहिलेको गरि रहेछ भने उक्त प्रेमिका अहिलेको गेरिको प्रेमिका केरोलिन रहेछ।

यस त्रिकोणीय प्रेम प्रसंग भएका कारण ती दुई युवतिहरूलाई पनि मोहनी लगाई अन्य कारणहरू थाहा पाउनु पर्ने भयो। त्यसो गर्दा पत्ता लगाईएको विशेष तत्त्व के रहेछ भने केरोलिन जाति (जन्म) पाँच वटामा गेरिको प्रिय पत्ति बनि जिवन विताईसकेको रहेछ। यसैको प्रभावले

गर्दा नै गेरिले बताएको पूर्वजन्ममा केरोलिनले आत्माहत्या गरेका रहेछन्। त्यस्तै यसजन्ममा गेरिको नियानुकल पत्ती बनेर बसेको एलिजावेथ पहिलेको केहि जन्महरूमा गेरिसंग प्रेमसम्बन्ध राखेर गेरिको अवैध श्रीमतिको रूपमा रहेको रहिछन् भने उसकै चाहनामा बसेको युवति रहेछ। तर ती जन्महरूमा एकचोटी पनि नियानुकल पत्ति बन्न नपाएको रहेछ। यसपाली हुन पाउँदा धेरै विश्वासी र पतिब्रता भएकी रहेछ। किनकी जन्मान्तरदेखिको चाहना यसजन्ममा पुरा भएको कारण गर्दा नै रहेछ। त्यस्तै अर्को चाँही पहिलेका त्यक्तिका जन्महरूमा पत्ति बन्न नपाउदा वियोगको कारण आत्मा हत्या गर्न पुगेकी रहेछ।

यसरी पूर्वजन्महरूमा साँचेका माया प्रितिका कारण वर्तमानमा पनि त्यस सम्बन्ध अचानक एकै नजरमा एकै भेटमा पनि फेरि गाँसिन सकदछ, र त्यसरी नै त्रिकोणीय प्रेम प्रसंगमा फेरी गाँसिन सकदछ। अत जुनसुकै अवस्थामा पनि एकजनासंग मात्र मायाप्रिति लगाउनाले गेरिको जस्तो समस्याबाट मुक्ति पाउन सकदछ।

सिद्धार्थ कुमार र यशोधरा देवी पति-पत्ति, भई जिवन विताएको यस जन्ममा मात्र नभई अनन्तकाल देखि जन्म जमान्तर देखि नै उहाँ दुईजना प्रेमि-प्रेमिका-पति-पत्ति भई जिवन विताउँदै आउनु भएको तत्थ्य गौतम बुद्धको जीवनी र अतीतकथाका जीवनीहरूको अध्ययन गर्दा पनि प्रष्ट हुन्छ। त्यस्तै नकुलमाता-नकुलपिताको प्रसंग अध्ययन गर्दा ती बूढू दम्पतिले बुद्धलाई पहिलो पटक देखासाथ आफ्नो हराइरहेको छोरो सम्भव बुद्धलाई पुत्रको रूपमा सम्बोधन गरेको र छोराको रूपमा व्यवहार गरेको थियो। यसको रहस्य भिक्षुसंघलाई उद्घाटन गर्दै उहाँहरू अतीतमा ५०० जन्मसम्ममा आफै आमा-वुवा, ५०० जन्मसम्ममा आफै बाजे-बज्यै र अर्को ५०० जन्मसम्ममा काका र फुप्पूको रूपमा जीवन विताई सकेकोले ती प्रेममय सम्बन्धको प्रवाहले गर्दा आज पनि मलाई देखासाथ ती बूढू दम्पतिलाई छोरा देखे भै पुत्रमोहले आकुल - व्याकुल भई त्यसरी व्यवहार गरेको तथ्य बुझउनुभएको थियो।

त्यस्तै नकुलमाता-नकुलपिताको प्रसंग अध्ययन गर्दा एकदिन बुद्ध समक्ष ती बृद्ध दम्पतिले-‘भन्ते, हामी अतीतमा जस्तै यस जन्ममा पनि र परजन्ममा पनि परस्पर हेर्न र देख चाहन्दौ अर्थात प्रेमि-प्रेमिका, पति-पतिलको रूपमा रहन चाहन्दौ’ भन्ते इच्छा प्रकट गर्दा बुद्धले त्यसको लागी सन्तुलित मन र चेतना आवश्यक हुने तत्थ व्यक्त गरी भन्तुभएको छ कि दुबैमा समानरूपले आजीवन समश्रद्धा, समशील, समत्याग र समप्रज्ञा हुनुपर्दछ। यसरी दुबैमा समानरूपले यी चार कुराहरू जीवनपर्यन्त रहि रहेमा भविश्यमा पनि परस्पर हेर्न र देख अर्थात पति-पत्नी, प्रेमि-प्रेमिकाको रूपमा रहन-बस्न सक्ने हुन्छ।

यसरी कारणाकारण खुल्न र खुलाउन नसकिएतापनि अतीत घटनाका प्रभावले त्यस्ता घटनाहरू घटिने अवस्था वर्तमान समयमा अप्रमाण हुनसक्दछ।

प्रेम जस्तै घृणा पनि जन्म -जन्मान्तरसम्म प्रवाह हुने अर्को ‘मनोभाव’ हो। बुद्धकालीन काली यक्षणीको कथाले यसलाई राम्री प्रष्ट्याउँदछ। श्रावस्थीको एक कुलका एक्लो छोरालाई उसका आमावुवाले विवाह गरिदिन्छन्। तर बुहारीको तर्फबाट च्चान्ति नजन्मिने थाहा भएपछि कुल परम्परा धान्को लागी अर्को बुहारी भित्रयाउने तयारी गरेको थाहा पाएर त्यस बुहारीले नै केटी खोजि त्याउँछिन। जब पहिलो गर्भ बस्त्र तब जेठानीलाई त्यस्को जानकारी दिन्छन्। र उनले गर्भपतन हुने औषधि ख्वाउँछिन्। यसरी दुईपटकसम्म गर्भ तुहाउन जेठी बुहारी सफल हुन्छिन्। तेस्रो पटक गर्भ बस्दा सोको जानकारी जेठानीलाई दिन्नन्। र समय वितेपछि गर्भ रहेको कुरा थाहा पाए पछि जेठानीले सोद्वा ‘तपाईंले मलाई ल्याएर फेरी तपाईंले नै मेरो च्चान्ति जन्माउन नदिईकन दुईपटकसम्म गर्भ तुहाईदिई सक्यो। त्यसैले यसपाली पूर्व जानकारी नदिएको भनी भन्दा, अब मेरो सत्यानाश हुने भयो भनी उनी प्रति इष्या जगायो। र मौका छोपी फेरी च्चान्ति खरने औषधि खुवाईदियो। तर ढीला भैसकेकोले गर्भिणि आमा व्यथाले छट्पटाउन थालिन्। जब आफु नबाच्नेजस्तो लाग्यो तब उनले मनमनै लियो -तिमीले मेरो च्चान्ति भारिदियौ र मलाई पनि मार्नलाग्यो। मयदि मेरेर गएमा अर्को जन्ममा म पनि तिमो च्चान्ति र तिमीलाई मार्न सक्ने भएर जन्मन पाँउ। उनले चिताएजस्तै त्यहाँ व्यथाले मृत्युपछि त्यसै घरमा विरालो भई जन्मलियो। उता श्रीमानले पहिलो श्रीमतिलाई पिटनसम्म पिट्यो।

त्यही पिटाईको कारण उसको पनि मृत्यु भई त्यसै घरमा मुसा भै जन्मियो। पछि जब जब मुसाले च्चान्ति जन्मायो। तब तब विरालो आई च्चान्ति खाने गर्दथ्यो।

क्रमशः

१) श्रोतः life between life

२) बुद्ध जीवनि

३) नकुलमाता नकुलपिता कथा

४) काली यक्षनि कथा, बुद्धकालिन गृहस्थीहरू

परियतिको महत्व सम्बन्धातुँ

पुनम थापा

अमृत परियति केन्द्र

बाच्नको लागि शासको जरुरी,

सुखि जिवनको लागि ‘परियति’ जरुरी ॥

डाक्टर पाइलट बन्न आधुनिक शिक्षाको जरुरी,
राग, द्वेष, मोहबाट मुक्त हुन ‘परियति’ जरुरी ॥

जन्मनु नै दुःख हो,

दिन्छ शिक्षा ‘परियतिले’ ।

दुःखबाट मुक्त हुने ,

मार्ग सिकाउन्छ ‘परियतिले’ ॥

निवार्णको बाटोमा लगि,

कुशल धर्म सिकाउन्छ ‘परियतिले’ ।

आचरण र व्यबहार परिवर्तन गराई,

असल मानिस बनाउन्छ ‘परियतिले’ ॥

आदरणीय अभिभावक ज्यू,

‘परियति’को शिक्षा पढाउँ आङ्गनो सन्तानलाई ।

बुद्ध भगवानको उपदेश ग्रहण गराई ,

‘परियति’को महत्व सम्भाओ उनिहरूलाई ॥

धर्मको रस-२

सत्यनारायण गोयन्का

अनु. मिलन श्रेष्ठ

मानौ कि अन्यविश्वास, भावावेश अथवा बौद्धिक ऊहापोहको आधारमा हामीले कुनैसिद्धान्त स्वीकार गरिराखेको होस्, परन्तु त्यसप्रति बढि लगाव र आशक्तिका कारण त्यस सिद्धान्त स्वीकार्नलाई नै बढी महत्व दिन थाल्यौं। त्यसको व्यबहारिक पक्षलाई सँधै भुल्दछौं। कुनैसिद्धान्त स्वीकारेर मात्र के बन्दछ? मुख्य कुरा तः त्यस सिद्धान्त यदि सही भए, आफ्नो जीवनको व्यबहारिक पक्षमा उतार्नु पर्दछ। जुन व्यबहारमा उतार्न सक्दछ त्यहि नै सही धर्म हो। अन्यथा सार रहीत भावुकता मात्र हो र त्यो बुद्धि बिलाशतामात्र हो।

सैद्धान्तिक स्तरमा हामी आत्मावादी या अनात्मावादी, इश्वरवादी या अनिश्वरवादी, द्वैतवादी या अद्वैतवादी, यति प्रकारका तत्त्वको संख्या गन्नेहरू या त्यस त्यस्ता प्रकारका तत्त्वा संख्या गन्नेहरू यसबाट के फरक पर्न सक्दछ? मुख्य कुरा तः यो हो कि व्यबहारिक पक्षमा हामी शुद्ध चित्तले (जीवन जिउन्छै या जिउन?) जिवन बिताईराखेका छौं या छैनौं?। आफैले आफुलाई इश्वरवाद भन्नेहरू भोलिको चिन्ताले कति व्याकुल भइरहेका छन्। आफैले आफुलाई अनात्मावादी मान्नेहरू आफ्नो अहमत्वमा कतिसम्म ढुबेका छन्। यस्तो अबस्थामा निरर्थक सैद्धान्तिक पक्षको के काम? सही कुरो तः व्यबहारिक पक्षको हो, आचरणको हो। शुद्ध चित्तमा आधारित आचरण नै धर्म हो। कुनै विशेष प्रकारको भेषभुषा पहिरोस् या नपहिरोस्, कुनै विशेष कर्मकाण्ड सम्पन्न गरोस् या नगरोस्, कुनै विशेष सिद्धान्त मानोस् या नमानोस् तर हाम्रो मानसपटलमा द्वेष, दौर्मनष्टले भरिएको छ भने हामी सबै अर्थमा धर्महीन हैं। र यदि त्यो सौमनष्ट स्नेहबाट भरिएको छ भने हामी धार्मिक नै हैं। कुनै भेषभुषा, कुनै कर्मकाण्ड कुनै दार्शनिक मान्यताले आम्रो चित शुद्धिको लागि सहायक सिद्ध छ भने त्यो ग्राह्य छ अन्यथा हाम्रो चित शुद्धिमा त्यसको कुनै भुमिका छैन भने ती सबै निरर्थक र निःसार हुन्। यदि त्यो नै हामीलाई धार्मिक भएको, मिथ्या धारणा बनाउने भइदिए त्यो विषधारी सर्प भै खतरनाक हो। जब हामीले धर्मको सत्य सारलाई बुझ्न सकेनौ भने खतरनाक विषधारी सर्प पाले समान हुनेछ। नाना प्रकारका कचहरीमा फाल्ने टुका टाकि सिसा फलाम बटुली त्यसलाई आफ्नो छातिमा लगाई

भन्दछौं कि यहि नै हाम्रो धर्म हो, यहि नै अनमोल रत्न हो, यहि नै मणि हो आदि इत्यादि।

जबसम्म धर्मको वास्तविक मणि प्राप्त हुँदैन तबसम्म हामी कडाल हैं। हाम्रो जीवन निस्सार, देखावति, निरर्थक, कर्मकाण्ड र अर्थविहीन बुद्धिविलाशकबाट भरिएको हुन्छ। तर यति हुँदाहुँदै पनि यदि हामीले यस सत्यलाई बुझ्न सकेनौ भने, की यी सब सारहीन छोक्राहरू वा तत्वहरू हुन्। धर्मको सार तः चित्तको शुद्धतामा छ। राग द्वेष मोहको बन्धनकबाट मुक्त हुनुमा छ। विषम परिस्थितिमा पनि चित्तलाई समान रूपमा अपेक्षागत (समताभाव) माराल सक्नु हो, मैत्रि, करुणा, मुदितामा छ। साथ साथमा यो पनि हामी सम्झन्छै कि यो गुण हामीमा छैन। तर पनि ढिलो चाँडो यस धर्मलाई प्राप्त गरी लिन सक्छौं र तर जबसम्म बाह्य तत्वहरू व छोक्राहरूलाई नै धर्म भनी मान्न लाग्यौ भने शुद्धधर्म प्राप्त गर्न सक्ने सम्पूर्ण सम्भावनाहरू समाप्त हुनेछ। हामी बाहित्य (तत्वहरू) छोक्राहरूमा नै रमाइहरेकाहौं। कहिल्यै पनि भित्रि स्वरूपलाई नियाले गरेनौ वा आत्मा निरिक्षण कहिल्यै गरेनौ, बुझ्ने प्रयत्न कहिल्यै गरेनौ की जुन धर्म मानिरहेका छौं या मान्न गइरहेका छौं त्यसबाट हाम्रो आफ्नो मानसपटलमा के परिवर्तन भएछ या केसुधार भए? आफ्नो जीवन व्यबहारमा के सुधार भइरहेछ?। जन्म मरणबाट छुटकारा पाउनका लागि हजारौ चर्चा परिचर्चा गर्दछौं, हजारौ आशाहरू साच्छौं, तर यस जीवनमा मनलाई विकारबाट छुटकारा दिलाउने सानो भन्दा सानो पनि प्रयत्न गदैनौ। धर्मको सारबाट छेद्नु जिति हानिदायक छ, त्यो भन्दा पनि बढि हानी निस्सारलाई सार मानी त्यसैमा आशीक्त र गहिरो आलम्बन गर्नुमा हुन्छ। यसले रोगबाट छुटकारा पाउनुको अलावा रोगले भन्न च्याप शुरूगर्दछ।

धर्मको शुद्धतालाई जान्नु बुझ्नु जाञ्जु पौरखिनु रोगबाट मुक्त हुने प्रथम अवशयक खुइकिलो हो। शुद्ध धर्म सँधै स्पष्ट, सरल र सुकोध हुन्छ। त्यसमा रहस्यमय गाँठी कुरो हुँदैन। पहुलि बुझाउने हुँदैन, दिमाग खियाउने कुरो हुँदैन प्रतिक र अतिरञ्जितले भरिएको पणिडत्याई प्रदर्शन गर्ने हुँदैन। जे जिति हुन्छन् ती सबै सहज र सरल नै हुन्छन्। धर्मको शुद्धता यसमा नै हुन्छ की उसमा अझकलवाजी

कपोलकाल्पित कल्पनाहरू हुँदैनन् । जे जतिहुन्छन् यथार्थपरक नै हुन्छन् । धर्म कोरा सिद्धान्तको निर्माण होइन स्वयं साक्षात्कार र अनुभव गर्ने किसिमको हुन्छ । धर्म राजमार्ग (highway) जस्तै सिधा भएको हुन्छ, त्यसमा अन्धा गल्लहरू जस्तै भूल-भूलैयाहरू हुँदैन । धर्म यहि यसै जन्ममा लाभ दिने किसिमको हुन्छ । जति जति धर्मको पालन गर्दै गइन्छ, उति उति नै लाभ दिने किसिमको हुन्छ । धर्म शुरू, मध्यम र अन्तिम जुन अबस्थामा पनि कल्याणकारी हुन्छ । धर्म सर्वसाधारणले समान रूपमा धारणा गर्न योग्य हुन्छ । यसो भएमा नै धर्म यथार्थ, शुक्ल, शुद्ध हुन्छ । अन्यथा धर्मको नाममा कृनै भ्रम वा धोखा हुनसक्छ ।

शुद्ध धर्म के हुन् ?

बोलिको काम, शरीरको काम, आजीविका, मानसिक स्वस्थाताको अभ्यास, जागरणको अभ्यास, एकाग्रताको अभ्यास शुद्ध हो । मानसिक चिन्तन र जीवन-जगत् प्रति दृष्टिकोण पनि शुद्ध हो । यो नै शुद्ध धर्म हो ।

धर्मिक शब्दहरूमा भन्ने हो भने

- १) दान:- अहंकार बिहीन अपरिग्रह (प्रतिफलको) आशा नगरी दिएको दान शुद्ध हो ।
- २) शील:- सदाचारको पालन गर्नु, हिंसा, चोरी, भूठ बोलि, (मिथ्या भाषण) र नसालु पर्दाथको सेवनबाट टाढा (रहीत) भई जीवन व्यतित् गर्नु शुद्ध धर्म हो ।
- ३) समाधि:- मनलाई बशमा राख्नु, चित्त एकाग्रता गरी वर्तमान प्रति सजग भई बस्ने प्रयाश गर्नु शुद्ध धर्म हो ।
- ४) प्रज्ञा:- “म”, “मेरो” प्रिय, अप्रियप्रधान, राग द्रेषबाट अलगा भई, जो कोहि व्यक्ति बस्तु र स्थिति जस्तो छ, सोही अनुरूप प्रज्ञापूर्वक दृष्टिगोचर गर्ने प्रयत्न अभ्यास गर्नु, चित्तलाई समभावमा अभ्यास गर्नु शुद्ध धर्म हो ।
- ५) ध्यान, शील, समाधि र प्रज्ञा यी चारै अभ्यास सर्बजननी

हुन् । साम्रादाधिक बिहीन हुन् सर्वहितकर हो, सर्वग्राह्य हुन् । त्यसकारण बाह्य तत्व वा छोकाहरूबाट अलग शुद्ध धर्म हो । तर यस्तो शुद्ध धर्मको अभ्यास नगरी चाहन्दौ कि हामी धार्मिक हौं र त्यो भन्दा बढी हमीलाई अरूले धार्मिक मानोस् । तः हामी धर्मको नाममा विज्ञापन गरिरहेका छौं । अनेक प्रकारका बाहिय्याचार गर्दछौं, अनेक प्रकारका दार्शनिक बादबिबाद गर्दछौं, वाक् चातुर्यता र बौद्धिक चातुर्यता प्रदर्शन गर्दछौं । यस प्रकार आत्मा प्रवंचना जग, प्रवंचनाको जञ्जालमा (भुमीमा) नराम्रोसंग रूमलिन्दौ । यो नतः आफ्नो हितकर नै हुन्छ । नतः परहितकर नै ।

आफ्नो हित र परहितको लागि तः शुद्ध धर्मको शुद्ध जीवन जिउनु अनिवार्य छ । शुद्ध धर्मको जिवन यापनको लागि शुद्ध धर्म बुझ्नु जान्नु नितान्त आवश्यक छ । धानबाट भूस अलग गरे भै सारतत्व; बाहियतत्व (छोका) अलग गर्नु अत्यावश्यक छ । सारलाई महत्व दिन जाने मात्रै सारलाई ग्रहण गर्न सकिन्छ ।

शुद्ध धर्मको सारः ग्रहण नगर्ने हो भने द्रेष, मोह, दौर्मनष्ट, दुराग्रह, अभिनिवेश, हठपन, पक्षपात, सकिर्णता, कटूरपन भय, आशंका, अविश्वास, आलष्य, प्रमाद, कठौलोपनबाट भरिएको जीवन, निस्तेज, निष्ठाण र निरूत्साही नै हुन्छन् । कलुषित, कुटिल नै होला, व्याकुल व्यग्र नै होला । शुद्ध धर्मको सारः ग्रहण गर्ने हो भने प्रेम, करुणा, स्नेह र सदभाव, अभ्युदय र बिकाशयुक्त जीवन ओजस्वी, तेजस्वी वर्चस्वी नै होला । उदार, अभय, अचिन्त्य नै होला, सहज, सरल, स्वच्छ नै होला । मङ्गल, कल्याण र स्वस्थ्यबाट भरिएको नै होला ।

शुद्ध धर्मको प्रतक्ष्य लाभ यहि नै हो । प्रत्यक्ष्य लाभ नै शुद्ध धर्मका सारको सही कसौटी हो ।

अस्तु

Peace of the world is based on peace in the family

World Distribution Nepal Pvt. Ltd.

P.O. Box : 11291, Siddhi Bhawan, Kathmandu, Nepal

Tel : 4243706, 4246234, 4255088, 4263600, Fax : 977-1-4243726,

E-mail: bishwa@ccnep.com.np

“परियति शिक्षा आजको आवश्यकता”

रोजिता बुद्धाचार्य

परियति प्रबेश द्वितीय

एसियाका ज्योति तथा शान्तिका अग्रमहादुतका रूपमा रहेका वहाँ भगवान अरहत् सम्यकसम्बुद्ध जन्मनुभएको पवित्र भूमि नेपाल हो, जहाँका प्रत्येक स्कन्ध र कन्दरामा बुद्धधनिको गुञ्जन सुन्न सकिन्छ । यहाँका मानिसको मनमा बुद्धका दुई आँखाले प्रकाश दिइरहेका छन् । तर वर्तमान परिप्रेक्ष्यमा नजर घुमाउने हो भने आज यहाँ बुद्ध र शान्ति दुर्लभ हुँदै गएको पाउँछौ, जुन हामी सबैको निम्नि लजास्पद कुरा हो । आजको समाजमा मानिसहरू चर्मचक्षुले मात्रै दृष्टान्त गरी हातमा कलमको बदलामा तलवार बोकि हिंसाको बाटोतिर लम्किरहेका हामी पाउँछौ । उनीहरूले चर्मचक्षुले मात्र होइन दिव्यचक्षुले पनि दृष्टान्त गरी आफ्नो देशको स्वाभिमान, अखण्डता, स्वतन्त्रता र । राष्ट्रियतालाई जीवन्त राख्न परियति शिक्षाले एक सशत र प्रभावकारी रूप धारण गर्न सक्छ । वास्तवमा भने नै हो भने परियति शिक्षा आजको समाजमा अनिवार्य शिक्षा र आवश्यकताको विषय बन्न गएको छ । समाजका करिपय व्यक्तिले परियति शिक्षा भनेको बौद्धधर्मावलम्बिले मात्र अद्ययन गर्ने शिक्षा हो भन्ने सोच्छन् । करिपयले बौद्धधर्मतिर आकर्षण गर्न बनाइएको हो भनी भन्छन् । तर परियति शिक्षाको उद्देश्य र वास्तविकता यो विचारहरूभन्दा बिल्कुलै फरक छन् ।

भगवान बुद्धले ३५ वर्षमा बुद्धत्व प्राप्त गर्नुगएपछि ४५ वर्षसम्म बहुजन हित र सुखको निम्नि गाँउ – गाँउ, नगर नगर चारिका गर्दै जितिपनि धर्मदेशना गर्नुभएको थियो, ती सबै उपदेश नै परियति शिक्षा हो । भगवान्ले देशना गर्नु भएको दश उत्तम धर्ममध्ये परियति शिक्षा पनि एक हो । बाहिरी खोजनितिमा मात्रै चिह्नाउने हो भने परियति शिक्षा केवल बुद्धशिक्षामा मात्रै सीमित छ, भन्न सकिन्छ, तर भित्र गुढ रहस्य बुझ्ने हो भने बुद्ध, बुद्धधर्म र बौद्धसंस्कृति सम्बन्ध ज्ञान दिनुका साथै विद्यार्थिको चरित्रनिर्माण गर्न नैतिकशिक्षालाई परियति शिक्षा मान्न सकिन्छ । मेरो विचारमा स्कुलेशिक्षाभन्दा उच्चस्तरको अनिवार्य विषय परियति शिक्षा हो । यस परियति शिक्षाको प्रारम्भ वि.सं. २०१९ देखि विशुलीबाट भएको हो भने अ.ने.भि संघद्वारा वि.सं. २०२० मा स्थापित भई निरन्तर रूपमा

सञ्चालन भईरहेको छ । यसको संस्थापक भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर हुन् । यस शिक्षाले निरन्तरता पाएपनि व्यापकता भने पाउन सकेको छैन । भगवान बुद्धको मूल मन्त्र सत्य र अहिसामा आधारित परियति शिक्षाले शील, कथा, सुन्न तथा उपमाद्वारा मानिसमा मैत्री, करूणा, मुदिता तथा उपेक्षाजस्ता ब्रह्मगुण प्रसार गर्ने मद्दत गर्दै । परियति शिक्षामा शील, त्रिरत्न-वन्दना, बुद्धजीवनी, कथा, पालिसूत्र, सामान्य ज्ञान, सामाजिक शिक्षा आदि विषयस्तुलाई पाठ्यक्रमको रूपमा समावेश गरिएको छ ।

शीलले मानिसलाई दश कुशलकार्य गर्न सिकाउँछ । त्रिरत्न - वन्दनाले मानिसमा श्रद्धा, मैत्रि, करूणा, जस्ता गुणको विकास गराउँदछ । बुद्धजीवनीले सांसरको अनित्य, दुख र अनात्म अवस्थालाई प्रस्त्याई दिन्छ । कथाले व्यक्तिको कुभावनामा हिरी र ओतप्पजस्ता लोकपालधर्म उत्पन्न गराउँछ । त्यस्तै पालिसूत्रले मानिसको डर, त्रास र भय हटाउनुका साथै सबै प्राणीमाथि पुण्यदान गर्ने प्रोत्साहित गर्दै भने सामान्य ज्ञानले मानिसलाई सामाजिक प्राणी बनाउँछ । यसरी समग्रमा परियति शिक्षाले मानिसलाई नैतिकवान्, चरित्रवान, कर्तव्यपदायण, शीलवान, बनाई क्षान्तिवादि, सत्य, अहिंसा, समाजवादिका अवधारणाको विकास गराउँछ । जसरी एउटा फुलको बोटलाई स्याहार सुसार गरि हुर्काएपछि सबैलाई आनन्दित बनाउँने, मिठो, पवित्र सुगन्ध छर्छ । त्यसरी नै एक बालकलाई सानैदेखि चरित्रवान् बन्न आवश्यक गुणहरूको पाठ व्यवहारमा चित्रण गराएमा पक्कै पनि भविष्यमा फुलजस्तै भएर देशविकासमा अधि बद्नेछ । जब एउटा बालकलाई सानैदेखि अरूलाई चित्र दुखाउनु, मार्नु हुन्न, भुठो कुरा बोल्नु हुन्न, सुरापान, मदिरापान गरेमा बेहोसी होइन्छ, आफ्नो परिश्रम नपरेको कुनै पनि चीजवस्तुप्रति लोभ गरि आशक्त हुनु हुँदैन, समाजका सबै प्राणीमाथि दया करूणा राखी सक्दो सहयोग गर्नुपर्दै भनी सिकाइन्छ । त्यसरी नै बानी व्यवाहोरा गर्न लगाईन्छ भने ठुलो भएर पनि उसले त्यही उपदेशको अनुशरण गर्दै । जब उसले कुसंगत गैदैन, उसले सबैलाई समान भाव राखी निस्वार्थ भई देशसेवामा समर्पित हुन्छ ।

यदि सबै बालबालिकाहरूलाई सानैदेखि परियति शिक्षा पढाउन थालियो भने उनीहरू भविष्यमा राजनितिज्ञ, कुटनितिज्ञ, सैनिक, विद्वान, शिक्षक जे बनेपनि आ-आफ्नो धर्म पालन गर्न थाल्छन् । यदि सबै आ-आफ्नो ठाउँमा मेलमिलापको भावना राखी लोकोपकार काम गर्दैन् भने सायद यो कुर्सीको खिचातानी र नदीको निम्नित कोलिय र शाक्यविच युद्ध भएर्है दाजुभाईबीच काटमार भई बागमती र विष्णुमतीमा रगतको खोला बरदैनथ्यो होला । मेची र कालीमा आँसुका धारा खस्दैनयियो होला ।

परियति शिक्षा पढेर बोद्ध धर्ममा नै प्रतिष्ठित हुनुपर्छ भनेको छैन, तर बुद्ध र बुद्धका उपदेशप्रति सम्मान र आदरभाव राख्न सिक्न भने अवश्यै पर्छ । धूप र पुष्पले मात्र पुजा नगरी आफ्नो आचरण राम्रो बनाउनुपर्छ ।

आजको समाज यतिको अष्टभ्रष्ट हुनुको मुख्य कारण नै नैतिक शिक्षाको प्रवित्र ध्वनिका रूपमा रहेका परियति शिक्षाको अव्यापकता नै हो ।

यसको निम्नित विभिन्न बौद्ध विश्वविद्यालयका खोलिएका छन् । तर यतिले मात्रे पुरदैन । सर्वप्रथम त मानिसलाई यसको आवश्यकता महशुस गराउनुपर्छ । सबैलाई जागरूक बनाई प्रत्येक विद्यालयका संयोजक, प्रध्यापक, प्रधानाध्यापक तथा विद्यार्थीहरूमा परियति शिक्षा पद्नु र पढाउनुपर्छ । पाठ्यपुस्तकका कुरालाई पाठ्यपुस्तकमा मात्रै सीमित नराखी प्राध्यापकहरूले पनि आफ्नो आचरणमा लागू गरी आफ्ना विद्यार्थीहरूको सामु उपमाको रूपमा आफुस्वयंमलाई प्रस्तुत गरी अध्यापनका साथै आफुले पनि अध्ययन गर्नुपर्छ । विद्यार्थीहरूले पनि परियति शिक्षाको सही मूल्याङ्कन गर्न सिक्नुपर्छ । अनि मात्र देश विकासशील शन्तिमय बन्न सकछ ।

यस परियति शिक्षाको अध्ययन कै क्रममा म स्वयं प्रवेश द्वितीय वर्षमा अध्ययनरत छु । यसकै प्रभावले आज मैले एउटा नयाँ जीवन पाएको अनुभूति गरेको छु । पहिलेको रोजिता र अहिलेकोमा निकै सुधार आइसकेको छु । यसले ममा नयाँ ज्ञान, चेतना, उत्साहको अभिवृद्धि गरी आफ्नो समाज, संस्कृति, परिवार र राष्ट्रप्रति चेतनशील बनाई आफ्नो जिम्मेवारी महशुस गराएको परिवेशमा हाम्रो देशलाई मात्र नभई विश्वमा नै आपसी, सद्भाव, भातृत्व र समभाव कायम राखी शान्तिको दिप प्रज्ञवलित गर्न परियति शिक्षाको आवश्यकता बन्न गयको छु ।

उपदेश

उपदेश चाहिरहेको छ विश्वमा,
कहाँ छौ, आऊ बुद्ध यहाँ ॥
शान्तिको देश नेपालमा,
अशान्तिले छाएको यहाँ ॥१॥

बुद्धको बोलि बचन नकाटनु अरुले,
लागला पाप दाजुभाई काटमार गर्नाले ॥
सबै देशवासि मिलि गरौ प्राथना,
आउन्छन् फेरी नयाँ बुद्ध नेपालमा ॥२॥
उपदेशै-उपदेशले भरिएको नेपाल,
आज कता गयो थाहा छैन ॥
शान्ति नै शान्तिले भरिएको देश नेपाल,
अशान्ति कहाँबाट आयो थाहा छैन ॥३॥

सबै मिलि गरौ प्राथना,
बुद्धको जन्मथलो लुम्बिनीमा ॥
काटमार गर्न छोडौ दाजुभाई,
मिलिबसौ नेपाल आमाको काखमा ॥४॥

सुस्मिता पुन मगर

कक्षा ८, वेनि सामुदायिक मा. विद्यालय, विरेन्द्रचोक वेनि, स्यार्दी

**पाप कर्म कहिल्यै नगर्नु ।
पुण्य गर्दै जानु ।
आपूनो (मन) चित्तलाई शुद्ध गर्नु
यहि नै बुद्धको उपदेश हो ।**

विश्व मोटर ट्रेडर्स

ख-२, ४०८, पुलिसडक, काठमाडौं, नेपाल
फोन नं: ४२२५६२५, ४२४४९७३, फायर्स: ४२२१५५५
ईमेल: vmtautoparts@wlink.com.np

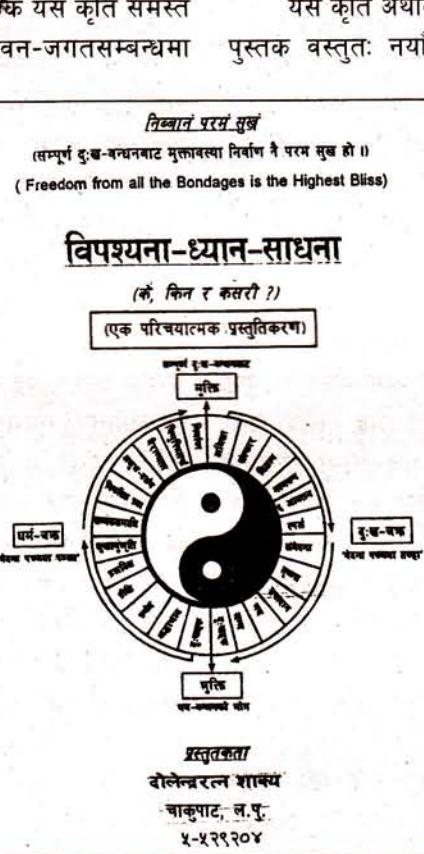
टोयोटा, मिस्त्रिविसि, निशान, इसुजु, सुजुकि इत्यादि
गाडिका पार्ट्सहरू को लागि सम्पर्क गर्नुहोस् ।

“विपश्यना-ध्यान-साधना” कृतिको विपश्वी-पाठक भएर डुबुलिकंदा

- कोण्डन्य, बुद्ध विहार
भृकुटीमण्डप

‘विपश्यना-ध्यान-साधना’ विषयक यस कृति समस्त असाधक, साधक, साधनारत तथा जीवन-जगतसम्बन्धमा सतत् जागरूक हुन चाहनेहरूका लागि नै प्रेरणादायी साधना-गाइडको रूपमा प्रयोग हुनसक्ने तथ्य यस कृतिको साक्षीभावक पाठक हुँदा स्पष्टिदै, छर्लिङ्गदै जाने हुन्छ। बडो सरलीकृत चलन चल्तीको भाषाशैलीलाई शुरुदेखि अन्तसम्म निरन्तरता दिनसक्नुले यस कृतिको आफौ विशेषता भलिक्न्छ। भाषा, साहित्य र शैलीअन्तर्गत प्रयोगको दृष्टिले विविध साहित्यिक सद्कथनअन्तर्गत यस कृतिले कुनैपनि विपश्यी साधकलाई यथार्थपरक भई समता र प्रज्ञा-पुष्टिर्फ व्यवस्थित गर्न यानि कि भावितामयी साधनारत अवस्थामा निरन्तररूपमा धकेल, सजग एवं सतर्क बनाई यथार्थ जीवन्त जीवनको अनुभूत गर्दै अगाडि बढन प्रेरणादायी भूमिका निभाउने हुन्छ। जीवन जिउने सही कलाको खोजीमा भौतारिनेलाई मात्र

नभई निरन्तर साधनारत ध्यानाभ्यासी साधकका लागि यस कृतिले ऊर्जाको भूमिका निभाउने हुन्छ, दिग्भ्रमित अवस्थाबाट जोगाउन पथ प्रदर्शकीय-निर्देशकीय रिमोट कन्ट्रोलरको रूपमा साधनामय चिन्तन तथा अनुभूतिजन्य प्रयोगको उपयोगी विमर्श प्रभावकारी तथा सम्प्रेषणीय ढङ्गमा प्रस्तुत गर्न लेखकीय स्वभाव बोकेका कृति-प्रस्तोता विपश्वी साधक श्री दोलेन्द्ररत्न शाक्यको साधनामयी प्रयास सफलभूत देखिदै जाने नै छ।

यस कृति अर्थात् ‘विपश्यना-ध्यान-साधना’ शीर्षकीय पुस्तक वस्तुतः नयाँ साधकहरूका लागि प्रेरणार्थ भनी जनसमक्ष ल्याउने अभिप्राय बोकेको तथ्य आवरण पृष्ठबाटै स्पष्टै छ तापनि यथार्थतः यस कृतिले हर साधककै लागि निरन्तर सचेतता, सजगता एवं समतापूर्ण प्रज्ञामा प्रतिष्ठित भई अगाडि बढन घच्छच्याइरहेकै हुनेछ।

त्यसो त वास्तविक सुख-शान्तिकामी, जीवन-जगतसम्बन्धी जान्न चाहने, जीवन जिउने कलाको खोज गर्ने, ध्यान-साधनालाई दैनिक व्यवहारमा उतारी सुख प्राप्त गर्ने जिज्ञासुहरूमाझ ‘विपश्यना’ को छुट्टै महत्व एवं विशेषता गाभिनेकम जारी छ। कुद्ध-जन्मभूमि नेपाल अधिराज्यकै कुरा गर्ने हो भने ढाइ दशकअगाडि विश्व विपश्यनाचार्य सत्यनारायण गोयन्काज्यूको निर्देशनमा आनन्दकुटी विहारबाट शुभारम्भ गरिएको विपश्यना ध्यान शिविर आनन्दकुटी विद्यापीठ हुँदै बुढानीलकण्ठ स्कूल र त्यसपछि

‘धर्मशृङ्ग’ विपश्यना केन्द्र, मुहान पोखरीसम्मको यात्राले नेपाल विपश्यना केन्द्रको व्यवस्थित अवस्थासम्म पुच्छाएको देखिन्छ। विपश्यना शिविर एउटा विहारबाटै शुरुभई आज नेपाल अधिराज्यमा एकपछि अर्को केन्द्रको स्थापना हुँदैजानु स्वयं सत्यमप्रेमीहरूका लागि सुखद विषय भएको छ।

विपश्यनाभित्र बौद्धहरूमात्रै केन्द्रित नभई विभिन्न मूल्यमान्यताका, सम्प्रदायका जिज्ञासुहरूले पनि साधनामयी दृष्टिबाट फस्टाउन पाउँदा नेपालमा पनि विपश्यनाको

आपै छुट्टे प्रभाव र विशेषता प्रतिस्थापन हुई जानेकम अगाडि बढिरहेको छ । बुद्धको मौलिक उपदेशसम्बन्धी पालि साहित्यमा संग्रहित विपिटक ग्रन्थअनुरूप विपश्यना ध्यान शिविरलाई विपश्यनाचार्य गोयन्काजीले बडो शिष्ट, सौम्य, भातृत्व, सम्प्रदायविहीन, बन्धुत्वभावमा दुःखबाट मुक्ति चाहने सबै सबैलाई समेट्ने जुन वीर्याधिक प्रयासको थालनी गरी आधुनिक विद्युतीय संचार जगतमा बुद्धिक्षालाई जुनरूपमा अभिवृद्धि गर्ने जमर्को गरिरहनुभएको छ, त्यो बुद्धशासनिक दृष्टिकोणबाट अतुलनीय पक्ष मान्न सकिन्छ भने मानवीय दृष्टिबाट पनि उनका चर्यालाई मानवमुक्तिका लागि स्वस्य-प्रयासपूर्ण कार्य नै मान्न सकिन्छ ।

'विपस्सना' विपश्यना, भान-ध्यान, साधना 'साधना' शीर्षकीय यस कृतिले साधारणतः बोलिचाली भाषामै भन्नुपर्दा ध्यान कै विषयमा ध्यान के हो ? ध्यान किन आवश्यक छ ? ध्यान कसरी गर्ने ? भन्ने कुरालाई परिचयात्मक निर्देशिकाको रूपमा प्रस्तुत गरिएको ज्ञात हुन्छ । 'विपश्यना' (पालि-'विपस्सना') को आरम्भमा जोडिएको 'वि' उपसर्गको आशय विशेष प्रकारले भन्ने हुन्छ । पालि साहित्यको नेतिप्रकरण अट्कथाअनुसार "पञ्चतिं ठपेत्वा विसेसेन पस्सतीति विपस्सना" (बर्मी संस्करण, पृष्ठ १३३) ले प्रकट सत्यलाई टुक्रा/टुक्रा (भेद विभेद) पारी विशेष प्रकारले हेर्नु, सत्यतालाई अनुभूतिमा उतार्नुले परिणामतः परमार्थ सत्यलाई साक्षात्कार गर्न सकिने हुन्छ, त्यही प्रक्रिया विपश्यना विधि हो । पतंजलिको योग (४.२५) अनुसार विशेषदर्शिनः आत्मभाव भावनाविनिवृत्तिः अर्थात विशेष प्रकार-द्रष्टाभावकले हेर्ने अभ्यासले 'आत्मभाव' समाप्त हुन्छ भन्ने अभिप्रायले पनि विपस्सना-विपश्यना तथा विदर्शनालाई समानार्थकको रूपमा पनि परिभाषित गरिन्छ ।

जतिबेला हामी विपश्यना-साधना गर्ने भनी अगाडि बढ्छौं त्यतिबेला विविधरूपले मानसिक व्याकुलता, स्वयमित्र प्रवाहित भइरहने सबेदनाहरू छरप्रस्ट हुने गर्दछ । अप्रिय संबेदनामा पीडाको अनुभूति हुन्छ, मानसिक अशान्ति व्याप्त हुन्छ, शारीरिक उत्तेजना वृद्धि हुन्छ भने स्वाभाविक श्वासप्रश्वास प्रक्रियामा समेत परिवर्तनको महसूस हुन्छ । यसरी हामीभित्र आउने विचलनलाई वशमा राख्न एउटा विधि चाहिन्छ जसको सदुपयोग गरिनुपर्ने अपरिहार्यता हुन्छ । जसरी संयुक्त निकायमा (३.२.९८३) बुद्धारा "आनापानास्सतिसमाधिस्स, भिक्खुवे, भावितत्ता बहुलीकता नेव कायस्स इञ्जितत्तं वा होति फन्दितत्तं वा, न चित्तस्स इञ्जितत्तं वा होति फन्दितत्तं वा ।" निर्दिष्ट कथनबाट १६

आनापानासति (श्वासप्रश्वासको भित्रीआगमन र बाह्यगमनको स्मृति) को लगातार अभ्यास गर्नाले शरीर र मनको परिचालन कम हुने गर्दछ । यसै प्रक्रियाअन्तर्गत विपश्यना शिविरमा प्रथमबाट आनापाना र लगतै विपश्यना साधनाको अभ्यास गराइन्छ ।

प्रस्तोताले विपश्यना-प्रवेश गर्न अगावै विपश्यना साधनाको पूर्वाधारअन्तर्गत आनापाना स्मृतिबारे रामो परिचयात्मक एवं जानकारीमूलक कुराहरू प्रस्तुत गर्नुभएको छ । अभ आनापाना स्मृतिको विधि, त्यसको प्रयोगसँगै ज्ञातहुने सबेदनाबारे विस्तृतरूपले चर्चा गर्नुभएको छ । आनापानाको कार्यक्षेत्र र संबेदनाको जानकारीअन्तर्गत दुःखचक्र र धर्मचक्रलाई बोधगम्य तुल्याउन जुन चित्राङ्कन गर्नुभएको छ यसलाई प्रस्तोताको मिहिनत नै मान्नुपर्छ । आवरण पृष्ठमा भुक्तिदेखि मुक्ति तथा दुःखचक्रदेखि धर्मचक्रसम्मलाई बुझाउने हेतुले प्रतीत्यसमुत्पादलाई चक्रियपद्धतिअनुरूप बुझाउन जुन चित्रांकन गरिएको छ, त्यसलाई पनि प्रस्तोताको मिहिनतकै साधना मान्नु पर्छ ।

महास्मृतिप्रस्थानसूत्रअन्तर्गत चार स्मृतिभावनाहरू कायानुपस्सना, वेदनानुपस्सना, चित्तानुपस्सना र धम्मानुपस्सनालाई सरलरूपमा चित्रण गरिएको छ । त्यसो त कायानुपस्सनाभन्दा वेदनानुपस्सनालाई आत्मसात गर्न कठिन हुन्छ त वेदनाअन्तर्गत अदुख्मसुख वेदना शब्दानुभूतिभन्दा बाह्य विषय हुनसक्छ । चित्तानुपस्सनालाई बिना साधनाको अभ्यास आत्मसात गर्न जिति कठिन छ त्योभन्दा पनि बढी अत्तमावले जकडिएर 'म' र 'मेरो' भन्ने आसक्तिमा लिप्त हुने उपादानस्कन्धमा टाँसिनेहरूका लागि सिद्धान्ततः अनात्मभावसम्बन्धी स्वीकारोक्ति भएपनि व्यवहारतः धम्मानुपस्सनातर्फ उन्मुख हुन असहज नै हुन्छ । तर प्रस्तोताले बडो सुभवुभ ढङ्गबाट विपश्यनाभित्र प्रवेश गर्न क्रमिकरूपमा निर्देशिकालाई प्रस्तुत गर्ने जुन प्रयास गर्नुभएको छ, यो प्रभावशाली लेखकीय गुण नै मान्नुपर्छ ।

मूल विषय-वस्तुलाई प्रस्तोताले करीब १८ पृष्ठमा यद्यपि ऐतिहासिकताबारे कुनै खास चर्चा नभएपनि, ऐतिहासिक-सूत्रबाट थालनी गरी धाराप्रवाहलाई कोसेदुङ्गा समान प्रस्तुत गर्नुभएको छ । विपश्यनाको अर्थ र परिभाषा, विधि एवं क्रमिक अभ्यासअन्तर्गत आनापानासितको सम्बन्ध, अनुलोम-प्रतिलोम क्रिया, धाराप्रवाह, समताको विकास, पुरानो संस्कारको सदुपयोग, भङ्ग ज्ञानलाई परिचयात्मक रूपमा प्रस्तुत गर्नुभएको प्रस्तुति रचनात्मक देखिन्छ । वस्तुतः विपश्यनालाई जीवन जिउने कला वा विमुक्तिका लागि एउटै मात्र उपाय भनी हामीले अगाडि बढ्ने जमर्को त

गछौं तर त्यसलाई निरन्तरता दिवै जानु ठूलो प्रश्न हो । शुरुवात सहज र प्रभावकारी हुनसक्छ तर त्यसै प्रक्रियालाई जीवन्तरूपमा निरन्तरता दिवै जानसकेमा हाम्रो प्रयास सफल हुन्छ अनि विमुक्तिको रसपानतर्फ धकेलिदै अगाडि बढ्न सकिन्छ अन्यथा विपश्यनालाई कै कहिलै हामीले मात्र परम्परागत संस्कृतिको मुकुण्डो लगाउने र संस्कार बनाउने तर्फ ढलिकै जान पनि के बेर ? यस उसले विपश्यनाको अभ्यासमा धाराप्रवाह संवेदनालाई साक्षीभावले समतामा प्रतिष्ठित भई अगाडि बढ्नाले समताको पुष्टी र यसको पुष्टाले प्रज्ञाको पुष्टता छाउदै जाने हुन्छ भने परिणामतः विपश्यनाभित्र अन्तर्निहित भई सच्चा विपश्यी साधक बन्न भावनामयी, समतामयी एवं स्थित प्रज्ञरूपी विमुक्ति रससुखानुभवका द्वारहरू क्रमशः खुलै जानेहुन्छ ।

पृथक धर्म, निरपेक्षित सम्प्रदाय, छुटै परम्परागत सोच, जातीय तथा धार्मिक कटूरपनाको लेपन आदि कुराहरूभन्दा पर समस्त मानव जगतको साभा प्रयास, साभा उद्देश्य र लक्ष्य प्राप्तिका लागि सामूहिक तवरमै अगाडि बढी व्यक्ति स्वयंले विमुक्तिको अनुभूत गर्ने अभ्यासका रूपमा विपश्यना' ध्यानलाई क्रमिक ढङ्गबाट अगाडि बढाउदै लाने चेष्टाले 'विपश्यना' मात्र होइन, बुद्धिशक्षा नै सार्वजनीन, सार्वकालिक, सार्वभौमिक जीवनोपयोगी शिक्षा हो भन्ने मान्यता स्थापित हुदै जाने हुन्छ । 'विपश्यना' शिविरमा विपश्यनाचार्य गोयन्काजीको निर्देशन, मैत्रीयुक्त अनुशासन, प्रवचन-शैली तथा भाव, विषयवस्तुको चयन आदि कुराहरू जो कोही साधकका लागि प्रभावकारी नै हुन्छ । दशदिने शिविरमा विपश्यनाचार्यबाट बडो सुन्दर-सौम्य ढङ्गले योगी वा साधकलाई साधनातर्फ उन्मुख हुदै अगाडि बढ्न जुन निर्देशन हुन्छ, भलै त्यो रिकर्डेड नै किन नहोस् त्यसमा जीवन्तता छाएको अनुभूत हुने, ती मुखरित बुलन्द आवाज प्रत्यक्षतः प्रकाश गरेभै लाग्ने हुन्छ, भने करीब कतिपय ती सन्देश, निर्व्वानलाई यस कृतिभित्र समेट्ने जुन इमान्दारीतापूर्ण अनुवाद, भावानुवाद, समादान प्रक्रियालाई प्रस्तोताले ठम्याउने प्रयास गर्नुभएको छ, त्यसका लागि उहालाई हार्दिक साधुवाद व्यक्त गर्न लायक छ ।

१५० भन्दा बढी पृष्ठमा प्रस्तुत गरिएको यस कृतिभित्र ११ परिच्छेद समाविष्ट गरिएको छ । परिच्छेद १-१० सम्मलाई विषयगत रूपमा हेर्दा यो साधनासम्बन्धी लामो कार्यपत्रजस्तै देखिने हुन्छ, भनेकुरालाई पृष्ठभूमि र उपसंहारले पुष्ट्याई गरेको छ, भन्दा अत्युक्ति नहोला ! प्रस्तोताले कुनैपनि साधना गर्ने साधकका लागि जानैपनै, जीवन र जगतसम्बन्धी आवश्यक पक्षलाई उजागर गर्न र त्यसपछि व्यक्ति स्वयं

सत्कर्मतर्फ उन्मुख हुदै जान कर्म-सिद्धान्तबारे प्रस्तुत गर्नुभएको राम्रो पक्ष मान्य सकिन्छ । 'विपश्यना-ध्यान-साधना' शीर्षकीय यस कृतिको मूलविषयभित्र प्रवेश गर्ने छैठौं परिच्छेदमा पुरीसक्दा मात्र प्रस्तोता प्रस्तुत भएको देखिन्छ । हुन त मूलविषयमा सीधै प्रवेश गर्नुभन्दा भूमिकाबद्धरूपले अगाडि बढ्दा जो कोहीका लागि त्यो विषयभित्र डुबुल्किमार्न सहज हुन्छ र मूलविषयमा प्रवेश गर्ने खुला द्वार भेट्टैन सक्नेहुन्छ भने प्रस्तोताले पनि ओरियन्टेशनभै पृष्ठभूमि र कर्मसिद्धान्त प्रस्तुत गर्नु हुदै ३-५ गरी ३ वटा परिच्छेद पूर्णतः मूल विषय प्रवेश एवं चर्चाका लागि प्रयोग गर्नुभएको देखिन्छ । यस कृतिको शीर्षकीय विषयअन्तर्गत परिच्छेद-६ नै सबैभन्दा महत्वपूर्ण देखिन्छ । विषयगत मूलपरिच्छेदपछि प्रस्तोताले विपश्यनासम्बन्धी आवश्यक जानकारी एवं संकलन प्रस्तुत गर्ने तरखरमा विपश्यनाको उपयोगिता विषयक ६० वटा विविध कुराहरू प्रस्तुत गर्नुभएको छ, भने विश्व विपश्यनाचार्य सत्यनारायण गोयन्काज्यूको विश्वदुर्धर्म प्रचारप्रसारमा रहेको अतुलनीय शासनिक योगदानलाई मैत्रीपूर्ण स्मरण गर्दै नेपाल विपश्यना केन्द्रलाई समेत साधुवाद व्यक्त गर्नसक्नु मैत्रीको अभ्यासमा प्रस्तोताले अनुबल थप्ने कार्य गरेको स्पष्ट हुन्छ ।

ध्यानको उपादेयतालाई प्रकाश पार्न ध्यानका फाइदासम्बन्धी Why Meditation मा भिक्षु प्रियानन्दले संकलन गर्नुभएको २० प्रकारका फाइदालाई समेत प्रस्तोताले समेट्ने सत्प्रयास गर्नुभएको छ । निश्चय पनि निराशावादभन्दा आशावादी चिन्तन वा पद्धति नै फलिकाप हुन्छ भनेभै प्रस्तोताले पनि आशाका किरण छनेकममा ध्यानका फाइदाको प्रस्तुतिपछि परिच्छेद ९ मा ध्यानका बाधक तत्व यानि कि छेकबार, तगारो वा मारलाई पालि साहित्यअनुरूप पञ्चनीवरण, आसव-तृष्णाको निर्माण, प्रमाद-बेहोसीपन, कुलत-कुसंगत, अन्धश्रद्धा-अन्धविश्वासका बारे प्रस्तुत गरी त्यसको लगतै ध्यान अभिवृद्धिका लागि सहयोगी एवं उपकारी तत्व प्रस्तुत गर्नुभएको सान्दर्भिक देखिन्छ । प्रस्तोताले वितर्क, विचार, प्रीति, सुख र एकाग्रतारूपी ध्यान अङ्गलाई प्रस्तुत गरी पाँच बल, आसव क्षय मार्ग, चतुरब्रह्मविहार भावना, मार्ग-सत्यको भाविता, कल्याण मित्र, धर्मश्रवण र धर्मसाक्षा आदिलाई समेट्नुभएको छ । प्रस्तोता उपसंहारमा पुगेर जाति, जरा, व्याधि, मरणधर्मबाट विमुक्ति पाउने मार्ग विपश्यना-ध्यान-‘साधना’ मार्गलाई जो कसैले अवलम्बन गर्नुपर्ने, मानिसमा समर्पण एवं सावधानी हुनुपर्ने, परियति, प्रतिपत्ति र पटिवेद्यको क्रमगत अध्ययन र अभ्यासमा लाग्नुपर्ने कुरामा व्यक्त

स्वीकारोक्ति एवं यस दिशामा आह्वान गर्न पुगेको सकारात्मक देखिन्छ ।

मानिसलाई समस्याको थुप्रोसँग तुलना गरी त्यस थुप्रोभित्र खोतल्ने प्रयासरूपी प्रज्ञामा प्रतिष्ठित समतापूर्ण विपश्यना विधिको सही प्रयोग हुदै जानुपर्ने र परिणामतः समस्याबाट उम्कने समाधानका उपायहरू खुलस्त हुदै जाने पक्षलाई पाठकसमक्ष खुलस्त गर्ने क्रममा प्रस्तोताले उपमाउपमेयी शैलीपरक जुन कुरा प्रस्तुत गर्नुभएको छ, त्यो मार्मिक छ, बोधगम्य छ, अनुकरणीय छ, जुन यसरी प्रस्तुत गरिएको छ—“...जसरी काँडाको भ्याङ्गमा फूल फुलेको हुन्छ, स्मृत्युमा नै अमरत्व लुकेको हुन्छ, अमावस्याको कालो रातको कारण नै प्रभातको सूर्योदय देखा पर्दछ र आवश्यकताको थुप्रोको कारणले आविष्कारका सम्भाव्यता र उपलब्धि भेटिन्छन् त्यसरी नै समस्याकै थुप्रोबाट समाधानका बीज अंकुरित हुन्छ र त्यसलाई श्रद्धा, वीर्य, त्याग, स्मृति र प्रज्ञाको मलजल दिएर हुकाई बढाई फूल र फल उपलब्ध गर्न सकिन्छ । यो काम विपश्यना-ध्यान-साधनाको माध्यमबाट मात्र सम्भव हुन्छ । ...”

उपसंहारपछि पनि एउटा छुट्टै परिच्छेदमा धार्मिक दोहा, धर्मपद र सूत्रका मार्मिक गाथा-अंश एवं विश्व विपश्यनाचार्य सत्यनारायण गोयन्काजीलाई कसैले कुनै पनि बेला सोधनी गरेका दस प्रेरक प्रश्नोत्तरलाई प्रस्तोताले पाठकवर्गका लागि लाभप्रद दृष्टिले समेट्नु पनि अति लाग्नेजस्तो अनुभव हुदैन । दस प्रेरक प्रश्नोत्तर मध्येमा तेसो प्रश्न र उत्तरलाई मनन् गर्न उपयुक्त र अनिवार्य छ । जुन यसप्रकार छ—

प्रश्न : “तपाईंको शिक्षा महायान हो कि हीनयान ?”

उत्तर : —“कुनै पनि होइन । ‘यान’ भनेको गन्तव्यतिर पुच्छाउने साधन मात्र हो तर आजकल यो साम्रदायिकता जनाउने साधन मात्र भइदिएको छ । बुद्धले कदापि सम्प्रदाय सिकाउनुभएको छैन । उहाँले शुद्ध-धर्म सिकाउनुभएको छ जुन सार्वजनीन छ । यसै सार्वजनीन स्वरूप र स्वभावले नै मलाई बुद्ध-धर्मप्रति आकर्षित गच्छो । यसले मलाई लाभ पुच्छायो र यसै कारणले मैले प्रेम र करुणावश यस सार्वजनीन धर्मलाई सबैमा बाँझ चाहें । मेरो निमित्त धर्म भनेको न महायान नै हो न त हीनयान नै हो वा अरू कुनै सम्प्रदाय नै हो ।”

समग्रमा यस कृतिबारे भन्नुपर्दा प्रस्तोताको प्रस्तुतिकरणलाई पाठक दीर्घाबाट मैत्रीयुक्त आशिष नै वर्षिने छ । साधना-क्षेत्रमा उपयोगी सावित हुने यस पुस्तकलाई दिवंगत हेरामान शाक्य (पौसा) का धर्मपत्नी

बेतिमाया शाक्य एवं सपरिवारले धर्मदान स्वरूप प्रकाशकीय सम्पूर्ण अभिभाव बहन गर्नाले नै यो कृति जनसमक्ष त्याउन सफल भएको हो भने उहाँहरूको सद्धर्म प्रतिको आस्था प्रशंसनीय छ । कृति प्रस्तोता साधक श्री दोलेन्द्रनरत शाक्य एवं प्रकाशकीय परिवारप्रति मैत्रीयुक्त सुभाशीष तथा बुद्धशासनिक क्षेत्रमा यसरी नै निरन्तर रूपमा रचनात्मक साधना-खेती गर्दै जानसकोस् भन्ने शुभकामना व्यक्त गर्नु, प्रस्तोताको सुस्वास्थ्यको कामना गर्नु एवं उहाँलाई जुनसुकै अवस्थामा पनि सघाउने उहाँका परिवारप्रति पनि साधुवाद व्यक्त गर्नु सुखकर ठान्दछु ।

॥अस्तु॥

गौतम बुद्ध

हदयदेखि पवित्र भावले कार्य गर्ने बुद्ध
गरेका थिएनन् यही बुद्धले युद्ध
बुद्धलाई मानेर हामी भगवान भन्छौ
भगवान मात्र होइन एशियाका ज्योति मान्छौ ।
बुद्ध पनि हुन् हामो देशको सन्तान
गछौ हामी सबै अहिले पनि बुद्धको मान
नेपालमा शान्ति छर्ने यो बुद्ध
गरेका थिए उनले नेपाललाई अशान्तिबाट मुक्त ।
बुद्ध नै नेपालका प्यारा तारा
मन पराएका छन् नेपालीहरूले सारा
बुद्धको शान्तिको यो उपदेश
पार्नुहुन्न अब हामीले लथालि यो देश ।
हामी मान्छौ वर्षमा बुद्ध जयन्ती
त्यो भए पालन गरौ बुद्धको निमित्त
हामी पनि छरौ देशमा बुद्धले जस्तै शान्ति
नगरौ कहिल्यै हिंसाहत्या र अशान्ति ।
सन्तती हौ हामी यही देशका
बुद्धले जस्तै शान्ति बनाओ हामी देशमा
त्याओ फेरि यहां अहिंसा र शान्ति
खाई कसम बुद्धको कायम गरौ शान्ति ।

आशीष महर्जन, कक्षा ७

मेगास इंगलिस स्कूल कीर्तिपुर ।

॥ श्रावकः श्राविनी बौद्ध न्त्यसः लिसः कासाया प्रसंगय् यलया बौद्ध समाजसेवी

ताम १ छार्ट नं ४०५०

पृष्ठ ३७ प्रकाशन उपर्युक्त लिखानमूल

। लाइग्राफः नीलक नृ छार्टप्राप्ति

। लाइग्राफः नीलक नृ छार्टप्राप्ति

भीथायया बौद्ध समाजसेवीपिनि पुचलय् लुमकेबहः मह छम्ह व्यक्तित्वं यल कृटिबहाया हेराकाजी “सुईका न” खः । बुद्धधर्म प्रचार व ज्ञानमाला भजन उत्थानया निमित्तं त्वयब्बाता विज्याम्ह व्यसपोल हेराकाजी “सुईका” यलय् बुद्धधर्म सम्बन्धी न्त्यसः लिसः कासा न्त्याकेत न उलि है मूँ भूमिका झितः विज्याम्ह । व्यसपोलया जीवन परिचय थन न्त्यथने ।

हिरण्यवर्ण महाविहारया छम्ह कुल पुत्र यल, नागबहा:, कृटिबहाः त्वालय् जन्म जूम्ह व्यसपोल वाल्यवस्थानिसें समाजसेवा यायेगुली मन वंम्ह खः । व्यसपोलया कुल परम्परा ज्या सुईका जुगुलिं जुई शायद, व्यसपोलयात हेराकाजी शाक्यया स्वयां हेराकाजी “सुईका” या नामं सकृसितं स्फस्य । हेराकाजी शाक्यया जन्म वि. सं. १९८९ कार्तिक शुक्ल दशमी खुन्हु जुगु खः । व्यसपोलया अबुया नां सिंगराज शाक्य व माँया नां आशामाया शाक्य खः । बाज्याया नां ज्योति आजु खः । व्यसपोलया ईहिपा वि. सं. २००१ सालय् जुगु जुलसा परिवारय् स्वम्ह काय् व छम्ह म्हाय् दु ।

आख: व्यनेगुलिसिवे समाज सेवाय् न्त्यचिले न्त्याम्ह व्यसपोलं खुगू तगिंतकया शिक्षा हासिल याना विज्यातसा लिपा सामाजिक एवं धार्मिक क्षेत्रय् सेवा व योगदान विया वनेगु है व्यसपोलया शिक्षा जुवन । समाजसेवा यायेगु धैगु नं अःपुगु ज्या मखु । जस, अपजसया च्युताः मयासे, नयेत्वने ई व्यःया ख्याल मयाःसे जुया च्वने मालि । छेंय् दुहाँ वय्गु ईव्यतकं दैमखु । गुकियाना ल्लाम्हुतु चुलाकेगु ज्याय् उलि ई बी फैमखुगु स्वभाविक है जुल । अथे नं थः परिवारं माः कथं व्यसपोलयात ग्वाहालि विया वया च्वंगु दु ।

व्यसपोल वि. सं. २०१२ सालं थः तता बेतिमाया शाक्यया प्रेरणा दिवंगत भिक्षु प्रज्ञानन्द महास्थविरया सत् संगतं विहारे वने सल । व्यसपोलया न्हापांम्ह गुरु नं प्रज्ञानन्द महास्थविर है खः । व्यसपोलं बौद्ध परियति शिक्षाया खुगू तगिंतकया शिक्ष नं हासिल याना विज्यागु दु ।

व्यसपोल पाखें ज्ञानमाला भजन मार्फत बुद्धधर्म प्रचार यायेगु ज्याय् मदिक्क ग्वाहालि न्हाकाच्वंगु दुसा थःगु

“हेराकाजी सुईका” छम्ह म्हसिके

त्वालय् जुइगु ज्ञानमाला भजनय् विशेष ग्वाहालि याना थुकियात निरन्तरता विगु ज्याय् नं आःतक न्त्यचिलाच्वंगु दु । अथे हे पर्व पर्वय् मेमेगु त्वाः बाहालय् जुइगु ज्ञानमाला भजनय् मागु प्रबन्धयाना विगुया ल्यू स्वयम्भू ज्ञानमाला भजन खलःया अनुरोधकथं तकोमछिं है यलया भजन खलः मुका भजन कार्यक्रम न्त्याकेत ग्वाहालि यानाविज्यागु जुल । थुकिया हे कदर स्वरूप वु सं. २५३२सं हिरण्यवर्ण महाविहार, तारेमाम् संघया ५० दैं क्यंगु स्वर्ण जयन्तिया लसताय् व्यसपोलयात हना-पौ देच्छागु जुल । अथे हे स्वयम्भू ज्ञानमाला भजन खलःपाखें नं व्यसपोलया योगदानयात कदरयासे ने.स. १११४ पोहेलागा २, ३ व ४ (०५० माघ १६, १७ व १८) जूगु ज्ञानमाला प्रथम राष्ट्रिय सम्मेलनय् व्यसपोलयात सिरपा: लःल्लागु जुल । ज्ञानमाला भजनया माध्यम व्यसपोल नं २०४३ सालं जापानय् थ्यकं ज्ञानमाला भजन यायेगुली सम्मिलित जुयाविज्यागु जुल ।

व्यसपोलं तःगुमछिं बुद्धधर्म सम्बन्धी सफू प्रकाशयाना विज्याये धुंकल । व्यसपोलं दकले न्हापां सम्पादन व प्रकाशन याना विज्यागु सफू खः-त्रिरत्न गुणगान व बुद्धधर्म सम्बन्धी सामान्य ज्ञान । अथे हे व्यसपोल मेगु यक्को सफूत प्रकाशन याना विज्याये धुंकल ।

व्यसपोलं बुद्धधर्मया न्हापांगु बौद्ध मासिक पत्रिका व “आनन्द भूमि व धर्मकिर्ति” स्थापनाकालनिसें आतकं आःपालं ग्राहकत दयेका पत्रिका इना विगु ज्याय् निःस्वार्थ भावं सेवीया नापं नापं पत्रिका मार्फत बुद्धधर्म प्रचार प्रशार यायेगु ज्याय् नं उलि है सक्रिय जुया विज्यागु दु । थुगु सेवाया कदर स्वरूप व्यसपोलयात धर्मकिर्ति अध्ययन गोष्ठीपाखें निक्व: खुशी सिरपा नं बि धुक्गु दु ।

व्यसपोलया विशेष कुतलं नागबहाया श्रद्धालुपिनि ग्वाहालि वि.सं. २०३२ सालफगुण ०७ गते नागबहालय् “दीपंकर बौद्ध परियति शिक्षालय” स्थापना जुल । थुगु ज्या न्हाकेत स्व. राम उपासक, स्व. मणिरत्न शाक्य, इन्द्र धाख्वा व थः स्वयं नापं याना प्यम्हसिगु सञ्चालक समिति नं नीस्वंगु जुल । खुगू तगिंतकया शिक्षा न्त्याना वैच्चंगु थुगु शिक्षालयया व्यसपोल संस्थापकया नापं प्रचारक एवं सह-

कोषाध्यक्षया पद्य च्वना र्वाहालि याना वैच्वंगु दु ।

अथे हे बि.सं. २०४७ सालं नागबहा: कुटिवहालय् नीस्वंगु जन स्वास्थ्य सामुदायिक सेवा संघया प्रचारक खःसा पूर्णकाजि उपासक, आशाकाजी ताम्राकारपिनिगु र्वाहाली बागबजारया येंय् नीस्वंगु दायक सभाया वसपोल छम्ह संस्थापकया ल्यू थुगु थेरवाद केन्द्रीय दायक परिषद्या उपाध्यक्ष नं खः ।

अथे हे ध्वसपोलया कुतलं कालुदाई (भिक्षु कालुदाय) जयाज, नारायणराजपिनिगु सक्रियताय् मणिमण्डप बिहारया दायक सभा न्त्याकुगु जुल । श्री सुमंल बिहारया दक्षिणपाखे च्वंगु बिहार पुन निर्मार्ण यायेगु ज्याय् नं निर्मार्ण समितिया दुजः ज्या सेवा याना बिज्यात, थुकिया कदर स्वरूपं वि.सं. २०५३ कार्तिक ६ गते ध्वसपोलयात प्रशंसा पत्र नं लःल्हागु जुल ।

ध्वसपोलं यानाबिज्यागु थि थि भिंज्याया सिलसिलाय् नागबहा:या गणेद्योया न्त्यने पशुबलि दिकेगु ज्याय् क्यंगु साहसया प्रशंसा नं थन न्त्यथनेबहः जू ।

उगु गणेद्यो न्त्यने म्वा: म्वाकं स्मेया गःपतय् च्वंगु हिनु किया गणेद्योयात म्वा:हि म्हुका: सलिछें मर्हजन खलकपिनि दैंयदसं सनागुथि न्यायिकिगु जुयाच्वन, थुगु परम्परानिसे यानावयाच्वंगु संस्कृति अशोभनिय जुया नं सुनानं, दोष भय वये यो धयागु विश्वासं दिकेगु कुत याय् मछाः। थुगु ज्याय् न्त्यचिला गणेद्योया न्त्यने स्मेय् स्यायेगु ज्या दिकागुया कारणं छुं जुया दोष वइगु जुसा सनागुथिया गुथियारपि सुयात मलासे हेराकाजी “सुईका” यात लाये माल ।” धका भव्वंचया उगु भव्वं व किसिली छगु नं गणेद्योयात छाना भाकलयासे गुथियारपिनिगु मन त्याका उगु हिंसाकर्म दिका हे तोतूगु जुयाच्वन। थुकिया वसपोल हिंसाकर्म दिकेगु ज्याय् साहसिक पला छिना विज्यागु २०३२ साल चैत्र पाहाँ चन्हेखुन्हु जुयाच्वन ।

बौद्ध न्त्यसः लिसः कासाय् सक्रिय योगदानः-

ने पालय् बुद्ध जयन्तिया उपलक्ष्यय् दैयदसं न्यानावयाच्वंगु थी थी ज्या भवः मध्येय् यलय् जुयाच्वंगु यल जिल्लाव्यापी अन्तर पुस्तकालय/क्लब बुद्ध व बुद्धधर्म सम्बन्धी न्त्यसः लिसः कासा ज्याभवः छगु नं खः । थुगु कासा स्थापना जुगु रनिङ्गशिल्ड स्थापनाकर्थं ३२दं दये धुंकल । नेपालभाषा माध्यम् जुया न्यानाच्वंगु थुगु कासा नेवा: बौद्धपिनिगुलागि अति हे महत्पूर्ण ज्याभवः जुयावयाच्वंगु दु । थुगु न्त्यसः लिसः कासाया प्रारम्भ दक्ले न्हापां हेराकाजी

२०१

शाक्य “सुईका” या अध्यक्षताय् बौद्ध न्हसः लिसः कासा छगु नीस्वना बु.सं. २५१५ बि.सं. २०२८ साल जेष्ठ १ गते खुन्हु नागबहालय् शुरू जुगुजुल, लुम्के बहगु खँ: उगु कासाय् यैया धर्मकिर्ति बिहारपाखे नं व्वति कागु जुल । उगु पुचया नाय: ८० दै दुम्ह बृद्धाम्हसित यागु जुयाच्वन । उगु कासाय् व्वति कया ल्यू अनगारिक धम्मवितया अध्यक्षताय् धर्मकिर्ति अध्ययन गोष्ठी नीस्वंगु जुयाच्वन (स्वयादिसं धर्मकिर्ति रजत जयन्ति अंक)

नायबहालय् जूगु थुगु न्हापांगु न्त्यसः लिसः कासाया उपादेयता खना न्त्यसः लिसः कासा समितियात नगरब्यापि अन्तर पुस्तकालयया दथुई थुगु कासा न्हाकेगु उत्साह ब्वलन । बु.सं. २५१६ सं उगु हे समितिपाखे नागबहाल, कुटिवहालय् निको खुसि बौद्ध न्हसः लिसः थें जागु ज्ञानबद्धक ज्याभवः न्हाका निरन्तरता बिया नितिं थी त्वाया पुस्तकालययाखे नं थुगु कासा न्हाका वनेमाःगु वा: चायेका २५१७ औं बुद्धजयन्तिया लसताय् युवा पुस्तकालय हःखापाखे रनिङ्गशिल्डया समेत व्यवस्था याना न्हापांगु यल अन्तर पुस्तकालय बुद्ध व बुद्धधर्म सम्बन्धी न्त्यसः लिसः कासा आयोजना यागु जुल । थुकिया बौद्ध न्हसः लिसः कासा शुरू यायेगु लागिं हेराकाजी “सुईका” व निरन्तरथरता विडगुलिं युवा पुस्तकालय, हःखाया देन लुम्के बहजू ।

थुगु न्त्यसः लिसः कासा निरन्तरताया नितिं पाः फगु पुस्तकालययात माःगु सरसल्लाहनिसे, व्वतिकार्इपि दुजः त मुकेगु पाठ्य पुस्तकया व्यवस्था याना विगु कक्षाया व्यवस्था याना विगुली थौतक नं ध्वसपोलं बिशेष मन तया र्वाहालि याना वयाच्वंगु दु । थुकिया हे कदर स्वरूप पाःफगु थी थी पुस्तकालययाखे हना-पौ देढायेगुया ज्या २५४० औं बुद्ध जयन्तिया लसताय् बौद्ध पुस्तकालययाखे आयोजना यागु निष्पकोगु न्त्यसः लिसः कासा सञ्चालन जुगु रजत जयन्ति समारोहये ध्वसपोलयात न्त्यसः लिसः कासा गुठीपाखे दोसल्ला न्ययेका, प्रशंसा पौ देढाया सम्मान नं यागु जुल ।

थुकिया ल्यू ध्वसपोल आनन्द कुटी बिहार गुठी यै पिदनिगु न्हापांगु बौद्ध मासिक पत्रिका आनन्द भूमिया, बुद्ध जयन्ति ट्रष्ट कमिति यल व बौद्ध पुस्तकालये नागबहाल, यलया प्रचारक खःसा धर्मोदय सभा यैं, अध्ययन मण्डल नागबहा, यल युवक बौद्ध मण्डल, नेपालया दुजःया ल्यू बौद्ध न्त्यसः लिसः कासा मू गुठी यलया सल्लाहकार नं ख

व्यवहारः

न्यःव्यवहारः हेराकाजी वज्राचार्य, तःजः बुवहा: यल : ।

भाववद्वभूमि

The Roots of Religions

Dr. Ganesh Mali

Generally by the term 'religion' we mean a set of ideas and beliefs that bind people together, so that having similar faiths they live harmoniously in a community. Buddhism, Jainism, Islam, Hinduism, Christianity, Judaism, Sikhism, are some of the principle religions of the world.

Initially, there was no religion among human beings that live on earth just as other animals. There was no law or rule, except that there was a kind of filial relationship among people of the same tribe. But the 'law of jungle' still prevailed, and powerful and more skillful ones among them looted, killed or ruled over others according to their whims. Might was right. Under the leadership of such able people, the people of one tribe would flock together, and even over trivial matter one tribe would fight against the other. Battles and tribal hostility was the order of the day.

Later on some thinkers or seers began to sprout out from among these barbarous people, who realized that if the people could be convinced of a supreme power in nature, that sets the universe in motion and also judge the action of the people, and punishes the evil ones or the unjustful ones by sending them to hell, or to a lower kind of life and reward the just ones with life in heaven, people would behave much better and crimes and atrocities by the powerful could be prevented to a greater extent. Thus the religions were born.

In the period between 300 B.C. to 3000 B.C., various types of religions sprang up among different communities of people. A supreme power was created who judged the actions of the people; heaven and hell were created in almost all religions. A group of people called 'priests' who lived plain and simple life, (as against the rich and the powerful) acted as mediators or go-betweens and communicated the ideas of god to the people.

For sometime things went on much better off than before. However, the bestial attitudes, that were rooted in the veins of the people, during millions of years as jungle dwellers, such as greed, avarice, lust, hatred and ignorance of truth, and the tendency to dominate and oppress the weak by force, was far more stronger than the fear of the almighty and his punishment or reward.

Religion could not prevent wars among people, on the other hand, religion became a tool in their hands, for quarrelling and fighting against the people with other religions. So there were religious wars off and on, the hundred years war

between Christianity and Islam during the middle ages was a typical example.

Besides the bestial attitudes, superstitions and misbeliefs, division of people by groups, castes, colour, creeds, etc; rapid growth of the human population in the world, increase in poverty cultivation of wrong ways of living all contributed to fan the flames of bestial attitudes, and make people more selfish, ego-centred, power and riches hungry, and with the strong tendency to suppress the weaker ones in the society, and occupy other peoples land by force, and this sorry state of affairs is continuing through the days of the kingship and feudalism to the days of serfdom and capitalism, and ever down to the present times.

So religions have their roots in the ignorance of the people and hence in the quest for wisdom by the people. Being ignorant, yet more intelligent than other animals, human beings would question about the origin of the universe, the nature of their lives and sufferings, and often wonder whether the rich and the powerful in the society has a right to rule over them according to their wishes. The priests or the go-betweens would invent all sorts of stories to pacify them, about the crimes that they have committed in their former births so that they suffer now or the virtues that they have committed in their former births so that they are born with golden spoons in their mouths. They would invent stories to prove how the gods vanquished the demons (the evil-doers), how by chanting the name of god, people became prosperous and so on. So that, in course of time almost all religions of the world became crowded with hosts of such stories, mostly superstitions.

The quest of humanity for truth, of course, did not end with the make believe stories told by the priests, they went much farther than that as philosophers on the one hand and scientists on the other. Down from the days of Socrates, Buddha and Confucius, there have been philosophers who seriously questioned about the problem of life and came out with various solutions. Scientists too, have made enormous progress within the present millennium, and have discovered many secrets about the universe, nature and life.

Philosophers adopted the method of reflecting calmly or meditating over what they observe on earth; scientists took to the method of observation, research, and coming to conclusion

after experimentation. The result was that almost all scientists are unanimous in their answer to the problem in nature, while philosophers vary on their sets of ideas and beliefs about life and nature, since their discoveries based on the reflections, have bearing on the nature of their own minds and the circumstances. Often the finding of the philosophers went against that of the scientists.

Now religion actually is philosophy applied to the daily life for the welfare and benefit of the human being. Philosophy means love of wisdom, and wisdom and religion are closely related. Beside the religion that have been discovered before the advent of science, such as Buddhism, Islam, Christianity, Hinduism, Sikhism, Judaism, Confucianism, Taoism etc. Some of new science based religions have already sprung up such as scientific naturalism, dialectical materialism, neo-realism, etc.

Among the older religions, Buddhism appears to be scientific in nature, because Buddha strictly limited his quest on facts known and proved by experience, and he adopted the scientific method of solving the problem about suffering of life. He based his findings on cause-effect relationship operating in nature (Hetuvada or Pratitya Samutpada, as he used to call it) and we know that scientists do the same thing. And marvellous indeed are Buddha's findings about the operation of the mental states (Chitta and Chetasika as he used to call them). No wonder one of the prominent teacher of the mental science (Vipassana) Satya Narayan Goyenka hails Buddha as a Super-scientist, and Gerard-du-pre a prominent Buddhist writer is of the opinion that Buddhism is a science rather than a religion. Having deliberated to some extent on the roots of religions, we shall now look at the various ways in which the word Dharma is used in current usage.

(i) Dharma as inherent properties of matter or living beings.

We say that the dharma of the fire is to heat, to burn, to give light, the dharma of water is to wet, to flow, etc., the dharma of a living body is to grow old and die. Similarly all forms of matter have their own dharmas.

(ii) Dharma as Truth

When Buddha says "one who sees the Dhamma sees me", he means by Dharma the truth that he has discovered such as the Four Noble Truths, The Pratitya Samutpada truth, the Sunyata Truth, etc.

(iii) Dharma as the right thing to do or duty

In the current everyday usages, Dharma is used to denote what is being handed down by tradition as the right thing to do. It may be based on superstitions. Different people may have different dharmas. There was a time when the Brahmins, who

regarded themselves as closer to god, divided the people into four categories-Brahmins, Kshetriyas, Vaisyas, and Sudras, and the dharma of all the categories were sharply defined.

All Samskaras handed down by the tradition to be observed during celebration of special days of the year are also regarded as the dharma of a householder.

(iv) Dharma as Social Justice
In ancient times, there were dharmas for the householders and for those ascetics all Bhikhus, who would leave home for the sake of higher truth. But the dharmas spoke very little about the injustice being perpetuated in the society by the wrong-doers, except that the wrong doers must be punished or educated. In Gita, Krishna declares "Whenever there will be wrong irreligious behaviour in the society, and righteous person will be persecuted, then I will come to vanquish the evil forces and save the righteous".

Three methods have been devised to upkeep social justice:

- (i) Change the minds of the wrong doers through dharma or religious education.
  - (ii) Overthrow the wrong doers by force.
  - (iii) Change the structure of the society itself so that wrong doers are not produced.
- These ways have been tried and none of these have proved to yield satisfactory result. Preaching of dharma did not yield satisfactory result because as soon as people return home and resume their business, they are rather motivated by personal gains than by religion. There is no religious education in our society as it is at present, success does not depend on the religious nature of people but on how selfish, ambitious, clever and skillful they are.

It is not possible to root out evil doers from the society, as long as the social mechanism goes on manufacturing such evil doers.

And to change the structure of the society, does not prove to be stable as long as people retain their bestial attitudes, and other vices. They tend to revert back to the old order of things at the earliest opportunity. Also more than eating, drinking and merry making, to maintain justice people need something like truth, peace and harmony, where their minds can find good rest after the toils and torments of everyday life.

Some countries in the world are trying to find other alternatives. Let us hope that in near future we will be able to come up with some good alternative to preserve and maintain justice, truth and peace in the society.

Religions offer guidance. So there were

Human progress Reality or Illusion ?-2

Phillip M. Eden

Remaind the previous issue

Truth is an experience which must pass through and be felt by the mind of the individual, for nobody else can intercede between him and reality. Religious activity in buddhist terms consists of the training and control of the mind, so that it is receptive to Truth; this is in marked contrast to many other religions whose main activity is related to the pleasing or placating of a deity on whose goodwill it is believed man's wellbeing depends.

There have of course been changes in society and one may even, I think , a vildity assert that there is less overt oppression and exploiotation in some countries of the world than there used to be. But this doesnot derive, I believe, from any basic change in the attitude of the majority of individuals , but solely from the fact that our technological civilisation has improved enormously the media of communication. Books, films, televisions, travel all enable people to draw comparisons much more easily than ever before.new ideas, thoughts, beliefs arw disseminated now to millions in a fraction of the time that was needed in the past, so that classical figure of political tracts , the rapacious factory owerner, may find his unreasonable actions featuring as headlines in the press , whereas 150 years ago he could probably have confined any adverse commet on his actions immediate neighbourhood and have suppressed any open criticism by virtue of the local power he wielded. So now he must be more circumspect in the way he behaves, and more subtle in the types of exploitation he uses.

His methods therefore change, but this doesnot represent progress, for he remains what he was-selfish, greedy and unfeeling.given half the chance he would quickly revert to his old practices and he is constantly probing for new ways to take advantage of people.

The advantage of mass communication outline

above apply however only in certain societies.we must clearly recognise that these technological marvels are tools which in the hands of unscrupulous political leaders can lead to form of tyranny as bad as anything predicted by George Orwell in his book '1984'. Even before the advent of television and computer Adolf Hitler managed to impose almost total control over the people of Germany by a subtle and ruthless combination of propaganda and terror.. the communist dictatorships try to apply similar methods today , so that over vast areas of the world people are denied access to ideas and concepts which do not conform to the narrow and prejudicial view if the world advocated by the political commissars controlling those areas.

The possibillities of progress are indeed if people are not permitted to think freely and to express ideas freely. Anyone who is sincerely seeking the truth has no attachment to any particular idea or concept, if on reflection or as a result of new evidence a previously held point of view appears to be incorrect the wise man discards it , no matter how inviolate or sacred society may regard this particular concept to be. It is only the man who is afraid or uncertain who clings to ideas and vilifies others who disagree with him. Such conduct is once again a sure sign of the ego at work .if a comfortable belief whichgave the ego a sense of security has been questined , it reacts predictably by engendering anger and abuse in tis subject.a person so conditioned by his ego consciousness is no longer intrested in establishing what is truth.indeed his own prejudices are themselves described as 'truth' and all who question them are dismissed as heathens or heretics, hence the sad histoy of intolerance and cruelty which has so often manifested itself under the banner of established religious systems. When the ego feels threatened there are no bounds to the self-deception which it will employ to regain its position of faldse security.

Cont.

शान्ति ल्याउन गरौ कामना

बग्छन् यहाँ रगतका खोला हजार
नेपाली भई नेपालीको दुख बुझ्ने गर
नेपाल आमाको सन्तति भई
धर्धरती रुवायौं नेपाल आमालाई ।

हामीलाई उन्नतिको बाटो देखाउने
हामीलाई शान्तीको बाटो हिँडाउने
जन्मे यहाँ शान्ती नायक गौतम बुद्ध
तर भइरहेछ यहाँ युद्ध नै युद्ध ।

दाजुभाइले दाजुभाइलाई गरेको अन्याय
आयो अन्यायको विरोधमा लड्ने समय
रोकी रगत र आँसुको यो खोला
नेपालमा शान्ति आउने कहिले होला ।

जतातै देखिन्छ मानवको शब्द
हाँस्छ मन नेपालमा शान्ति आउँछ जब
हाँसेर बाँच्न अमूल्य जीवनमा
शान्ति ल्याउन गरौं कामना ।

मैया पहरी

कक्षा ७

ध्यानकुटी बालाश्रम, मैत्री केन्द्र, बनेपा

The ESSENCE OF BUDDHISM & The BUDDHIST TRADITIONS

What is the essence of the buddha's teachings ?

Simply speaking it is to avoid harming others and to help them as possible. Another way of expressing this is, "abandon negative action; create perfect virtue; subdue your own mind. This is the teaching of the Buddha." By abandoning negative actions (killing, closemindedness, etc), we stop harming ourselves and others . By creating perfect virtue , we develop beneficial attitudes , like impartial love and compassion , and do actions motivated by these thoughts . By subduing our mind , we cut away all false projections , thus making ourselves calm and peaceful by understanding reality .

The essence of buddha's teaching is also contained in the three principles of the path : definite emergence, the dedicated heart and wisdom realizing emptiness . Initially, we seek definitely to emerge from the confu-

sion of our problem and their causes . Then ,we see that other people also have problems , and with love and compassion ,we dedicate our heart to becoming a Buddha so that we are capable of helping others extensively . In order to do this, we develop the wisdom understanding the real nature of ourselves and other problem .

What are the three jewels ? what does it mean to take refuge in them ?

The three jewels are the Buddha, Dhamma and Sanga. Buddha is one who has purified all the defilements of the mind – the afflictive emotions, the imprints of the actions motivated by them, and the stains of these afflictive emotions – and who has developed all good qualities, such as impartial love and compassion, wisdom knowing all existence, and skilful means of guiding others .

नवीकरण गर्नेबारे सूचना

यस आनन्दभूमिको वार्षिक ग्राहकको अवधि सकिएका वा सकिनलागेका ग्राहक महानुभावहरूले नवीकरण गर्नहुन हार्दिक अनुरोध गर्दछ ।

नवीकरणको लागि समर्पक राख्ने स्थान:-

काठमाडौं-आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू/बुद्धजयन्ती समारोह समितिको नगर कार्यालय श्रीघः विहार/श्रीघः ज्ञानमाला भजन, श्रीघः/अ. इन्द्रावती, धर्मकीर्ति विहार/वीणा कंसाकार, महिला बौद्ध समूह/रवि मानन्धर, ज्ञानमाला भजन खल: स्वयम्भू/प्रेमपूर्ण कर्माचार्य, इच्छुमतीटोल, वागवजार/नजीकको विहारमा, चावहिल- तारा, सुभाषा शाक्य, बौद्ध, ललितपुर-हेराकाजी सुजिका, नागवहा:/काजीलाल डंगोल/राम शाक्य, मणिमण्डप महाविहार, पतको/अ. आणवती, भास्सरा स्कूल, पूर्णचण्डी, प्रज्ञानन्द स्मृति स्वास्थ्य क्लिनिक, थैना, भक्तपुर-रामकृष्ण वैद्य, गणेशमान श्रेष्ठ, मुनि विहार/संघरत्न शाक्य, खौमा/तीर्थराज वज्राचार्य, मिनिवस पार्क/सातचन्द्र वज्राचार्य, साकोठा, लुम्बिनी-भिक्षु मैत्री महास्थविर, बुटवल-नरेश वज्राचार्य/सुश्री विद्यादेवी शाक्य, भैरहवा-सूर्वर्णमुनि शाक्य, बनेपा-सुनकेशरी श्रेष्ठ, पाल्पा-सर्जु वज्राचार्य, पोखरा-उत्तममान बुद्धाचार्य, बैनी, म्याग्दी-याम शाक्य, बागलुड-कुष्णप्रसाद शाक्य, नारायणगढ-शेखर शाक्य, वीरगञ्ज-चक्रबहादुर शाक्य, विराटनगर-मोहनप्रसाद शाक्य, धरान-नीलकुमारी, विद्या शाक्य, धनगढी -प्रेमकुमारी तुलाधर, हेटौडा-गौतमराज शाक्य, पवन शाक्य, गोरखा-मोहनरत्न शाक्य, लमजुङ-विजयबहादुर गुरुड, वीरेन्द्रनगर, सुखेत-वसन्त थापा मगर, उल्लिखारी, मोरड-मनोज शाक्य

स्मृतिका बगेका आत्मा

श्रामणोर गौतम

श्रीघः बिहार नःघल

स्मृतिका साउने भल संगै उलिएको मन बेग छैन,
भन्नलाइ त भन्न्यु बुद्ध जन्म भएको देश नेपाल ।
स्वार्थि समाज भित्र दानबको स्वभाव नभएको होइन,
बेशहरा र अनाथमा सहारा मार्गदा नपाएर गर्ने केहि छैन ।
ठूला बडा मात्र दुनो सोज्याउने बाहेक अरु गर्ने केहि होइन ।

अचानक एककासी आकासमा
मुसुलो बाडल मडारिए,
आत्माहरु भताभुङ्ग पारी
बगुमा एककासि पछारि दियो ।
सपनाका स्मृति विशाल साँचेका थिएं,
आफै औंशुका साउनको भेल संगै भइदियो मेल ॥

फेरि एकफेर जन्म लिन आउनु बुद्ध भन्दै,
बर्षातको समय संगै कति बरबराउनु ।
बर्सिएको मनले औंशुले मन छर्घाउन्छ ।
पागल तः भैहाले म आफै हृदय भित्र कता कता बरबराउन्छु ।
र आफैलाई नरोऊ हृदय भनी सम्भाउन्छु ॥

के यो ? स्वार्थि नभनि समाजसेवि होतः ?
आज मैत्रि, करुणा, दया माया खोई कहाँ गोत ?
दयालु मन कसरी पो दुङ्गाको भोतः ?
यहि स्मृतिका आशुँ साउने भेल याद गरि रहन्नु म तः ॥

बौद्ध गतिविधि

आयुसंस्कार त्याग दिवस सम्पन्न

मिनभवन फगुण १- यस समाजको बार्षिक कार्यक्रम अन्तर्गत यहि फागुण १ गते समाकी सदस्य श्री कृष्णमान शाक्यज्यूको निवास मिनभवनमा, गौतम बुद्धले आयु त्यागको घोषणा गर्नु भएको दिनलाई आयुसंस्कार त्याग दिवसको रूपमा मनाउदै आएअनुरूप यस वर्ष २०६२ फागुण १ गते सिपुर्णिमाका दिन पनि विविध कार्यक्रमका साथ सम्पन्न गरियो ।

उक्त कार्यक्रम प्रातः ७ बजेदेखि ज्ञानमाला भजन गर्नुका साथै पञ्चशील प्राथना एवं बुद्ध पूजा पश्चात् समस्त प्राणीमात्राको मङ्गल कामनाका साथै विश्वमा सुख शान्तिको सुभेक्षार्थ परित्राण पाठ समेत गरिएको थियो । सो अवसरमा समाजका सल्लाहकार सदस्य श्री खड्गरत्न शाक्यले बौद्ध जगतमा बुद्ध (वैशाष) पुर्णिमालाई विसयोग दिवसको रूपमा मनाय भैं यस दिनलाई पनि त्यतिकै महत्व दिई बौद्ध जगतको लागि एक सोकाकुल दिनको रूपमा भए पनि सबैले मनाउनुपर्ने कुरामा जोड दिनुभएको थियो ।

कार्यक्रमको अध्यक्षता, समाजका सभापति श्री बुद्दास शाक्यज्युले गर्नुभएको थियो भने कार्यक्रमको सञ्चालन सहायक सचिव श्री प्रदीप शाक्यले गर्नुभएको थियो । उपस्थित सम्पूर्ण उपासकउपासिकाहरूलाई कृष्णमान शाक्यका परिवारबाट जलपानको व्यवस्था गरियएको थियो ।

आयुसंस्कार त्याग दिवस सम्पन्न

नगदेश :- नगदेश बौद्ध समुह र बौद्ध ल्यायम्ह पुचः नगदेशको संयुक्त आयोजनामा भगवन् बुद्धको आयुसंस्कार परित्याग दिवस मनाईयो उक्त कार्यक्रमको सुरूवातमा श्रद्धेय भिक्षु वरसम्बोधि सामु अष्टशील र पञ्चशील प्राथना पश्चात् भन्ते स्वयम्भले आयुसंस्कार त्याग दिवसको बिषयमा प्रवचन् गर्नुभएको थियो । सो कार्यक्रममा उपासक जिवरत्न स्थापित र उँहाको परिवारबाट पवित्र गुलुपा दान गर्नुभएको थियो ।

उक्त कार्यक्रमको शुरूवातमा ज्ञानमाला भजन सहित

बुद्धपूजा कार्यक्रम पनि सम्पन्न भएको थियो ।

बुद्धपूजा सम्पन्न

आनन्द कुटी बिहारः-हरेक पूर्णिमा भैं गत माघ पूर्णिमाका दिन पनि स्वयम्भूस्थित् आनन्द कुटी बिहारमा बुद्धपूजा कार्यक्रम सम्पन्न भयो ।

उक्त दिन बिहान स्वयम्भू ज्ञानमाला भजन खःलको ज्ञानमाला भजन प्रस्तुति पश्चात् भिक्षु अनगारिका र उपासकोपासिकाहरूबाट सामुहिक रूपमा बुद्धपूजा परिक्रमा गरियो । तत् पश्चात् सामुहिक रूपमा भिक्षु धर्ममूर्ति सामु शील प्राथना गर्दै त्रिरत्न गणानुस्मरण गरिएको बुद्धपूजा पश्चात् उपस्थित् सम्पूर्ण उपासकोपासिकाहरूलाई सुख-शान्ति, सु-स्वास्थ्य र दिर्घायुको कामना गर्दै भिक्षुमहासंघबाट परित्रानण पाठ सम्पन्न गरियो । भिक्षु भद्रियबाट क्षान्ति (सहनशीलता) का लाभ सम्बन्धी धर्म देशना गर्नुभएको थियो । अन्तमा भिक्षु तथा अनगारिका एवं उपस्थित् उपासकोपासिकाहरूलाई दाता जुजुभाई, मङ्गललक्ष्मी तुलाधर एवं सपरिवारबाट भोजन दान व्यवस्था गरिएको थियो ।

“संघनायक भन्तेको पुण्य स्मृति”

मातातिर्थ फगुण ५-दिवंगत् श्रद्धेय संघनायक भन्ते अनिरुद्ध महास्थविरको तेसौ बार्षिक पुण्य स्मृतिमा वैहाँको देनमा निर्माण भएको यस चतुब्रह्म विहार मातातिर्थमा यहि फागुण ५ गतेका दिन शील प्राथना, बुद्धपूजा र धर्मदेशना पनि सम्पन्न भयो । कार्यक्रमको शुरूवात भिक्षु थानसेड भन्तेबाट शील प्रदान पश्चात्, कार्यक्रमाको अन्तमा स्थानीय उपासकोपासिकाहरूको संश्लिष्टबाट दानप्रदान पछि पुण्यानुमोदन गरी कार्यक्रम सम्पन्न गरिएको थियो ।

धरानका ज्ञानमाला सम्मान

धर्मविजय पदनम् गण बिहारको आयोजनामा गणबिहारमा आयोजित एक कार्यक्रम बीच पाटनमा सम्पन्न ५ औं राष्ट्रिय ज्ञानमाला सम्मेलनमा सहभागि जनाएका, धरानका ज्ञानमाला समूहलाई धर्मविजय पदनम्, गणबिहारका अध्यक्ष भिक्षु सोभितज्यूबाट धरान ज्ञानमाला समूहका अध्यक्ष श्री रमना श्रेष्ठ सह अन्य सहभागि दुई

जनालाई खादा ओदाई सम्मान गरियो।

उक्त कार्यक्रम पञ्चशील प्राथमा पश्चात बुद्धपूजा पछि सम्पन्न भएको थियो। कार्यक्रमको शुरूमा पदनमका शंकर तुलाधरबाट स्वागत् भाषण गर्ने भएको थियो भने कार्यक्रममा धरान ज्ञानमाला समूहबाट नेपाल भाषा तथा नेपाली भाषाका ज्ञानमाला भजन पनि प्रस्तुत गरिएको थियो। त्यस कार्यक्रममा लक्ष्मीनारायण, बुद्धिराज मोक्तान र रमना श्रेष्ठ लगायत विभिन्न महानुभावहरूले ज्ञानमाला भजन सम्बन्धी आ-आफ्नो मन्त्रव्य व्यक्त गर्नु भएको थियो। र कार्यक्रम दिवंगत भिक्षु सुदर्शन महास्थविरको तेस्रौ पुण्य तिथि पारि गरिएको पनि जानकारीमा आएको छ।

राष्ट्रिय बौद्ध भेला र प्रदर्शनि हुने

यहि आउने चैत १६ गते देखि २२ चैतसम्म काठमाण्डौमा राष्ट्रिय भेला र प्रदर्शनी हुन गइरहेकोछ। बजयान बौद्ध तथा महाविहार संघको संयुक्त आयोजनामा एक हप्तासम्म प्रदर्शन हुने भएकोछ। उक्त प्रदर्शनी कार्यक्रममा विभिन्न विषयका सात (७) कार्यपत्र पनि पेश गरिने छ। विषयगत कार्यपत्रको छानौटका लागि त्रिविविका सिनासलिसे संगै प्राज्ञिक सम्मेलनको लागि विभिन्न बहा बहिसँग छलफल पनि गरिएको थियो।

साधारण सभा सम्पन्न

युवा बौद्ध समुह भक्तपुरको १९ औ साधारण सभा सम्पन्न भएको छ। उक्त साधारण सभामा डा. प्रकाश सुवाल र स्वयम्भूरत्न शाक्यलाई कार्य संचालकको रूपमा छानिएको थियो। प्रताप मानन्दर, पुरुषोत्तम शिल्पकार, रत्ना बज्राचार्य, उत्तमतारा बज्राचार्यहरू क्रमशः अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, कोषाध्यक्ष र सह-कोषाध्यक्षमा छानिन् भएको थियो। संदस्यहरूमा भुवन गोसाई, सञ्जय शाक्य र श्रृजना शाक्य रहनु भएको छ।

उक्त साधारण सभा शाक्यको अध्यक्षतामा भएको थियो। सभामा मित्रराष्ट्र इण्डोनेशियाका बौद्ध बिहार प्रमुख संघनायक भिक्षु राजेभारा चरणका साथै अन्य चारजना भिक्षुहरूको सहभागिताले कार्यक्रमको शोभा बढाइदिनु भएको थियो।

पाकिस्तानका भुक्म्पिडीतहरूलाई राहत

नेपालभाषा मंका: खल: न्हूदै समारोह समिति ११२६ बाट पाकिस्तानका भुक्म्पिडीतहरूका लागि सहयोग स्वरूप पाकिस्तानी राजदूतावासमा एक कार्यक्रम बीच समितिका अध्यक्ष हिक्मतबहादुर मालीका नेतृत्वमा गएका प्रतिनिधि मण्डलले पाकिस्तानी राजदूत सोहेल आमिनलाई ५०२ (पाँच सय दुईवटा) कम्बल हस्तान्तरण गरिएको थियो।

उक्त कार्यक्रममा मंका: खल:का अध्यक्ष पदमरत्न तुलाधरबाट हस्तान्तर गरिएको कार्यक्रममा समितिका अध्यक्ष हिक्मतबहादुर मालीद्वारा पत्र पढेर सुनाएको थियो त्यस कार्यक्रममा सुरेन्द्र मालाकार र नरेशवीर शाक्यहरूको पनि उपस्थिति थियो।

शोक सभा सम्पन्न

फागुण १८ नगदेश:-लेखक तथा बौद्ध बिद्वान् श्री कृष्णकुमार प्रजापतिका माता श्री बिष्णुमाया प्रजापति गत माघ ७ गतेका दिन दिवंगत हुनु भएको उपासिका बिष्णुमाया प्रजापतिको सम्फनामा, नगदेश बौद्ध समुहार धर्मोदय सभा मध्यपुर ठिमी नगर शाखाद्वारा नगदेश बुद्ध विहारको धर्महलमा शोक सभाको आयोजना गरी, दिवंगत उपासिका प्रति निर्वाण कामना गर्दै मृतकका शोक सन्तप्त परिवारलाई पनि अनित्यानुबोध गर्दै धैर्य धारणा गर्न सकोस् भनि एक मिनेट मौन धारणा गर्दै शोक सभा सम्पन्न भएको थियो

अभिभाकक दिवस मनाइयो

१६ फागुण स्वयम्भू:-दिवंगत डा. भिक्षु अमृतानन्द महानायक महास्थविरले स्थापना गर्नुभएको आनन्द कुटी बौद्ध आवासीय बिद्यालय स्वयम्भूमा १६ गते मंगलबारका दिन दिनको १:३० बजे स्कूलको अडिटोरियम हलमा अभिभाक दिवस मनाइयो। उक्त कार्यक्रमको सभापतित्व आचार्य भिक्षु कुमार कास्यप महास्थविर र श्रीलंकाका महामहिम राजदूत श्रीमति ग्रेस ए आशिरवाथमज्युको प्रमुख आतिथ्यमा र श्री तिर्थनारायण मानन्दर, भद्रमान तुलाधर, जिल्ला शिक्षा अधिकारी, नविन शाक्य र भिक्षु धर्ममूर्तिहरूको समेपस्थितिमा कार्यक्रम सम्पन्नभएको थियो।

शुरूवात सभापति श्रद्धेय आचार्य भिक्षु कुमार कास्यप महास्थविरबाट दिवंगत आचार्यज्युको तस्वीरमा माल्यार्पण

गर्नुका साथै पानस बालि कार्यक्रमको विधिवत् रूपमा समुद्घाटन गर्नुभयो, तत्पश्चात् का.मु. प्रधानाध्यापक कृष्णकलि शाक्यबाट स्वागत भाषण पछि कार्यक्रमको शुभारम्भ भई विद्यार्थी भाई बहिनीहरूले सांस्कृतिक कार्यक्रमको पनि आयोजना गरी सम्पन्न भएकाने थियो ।

त्यस कार्यक्रममा २०६१/०६२ मा अतिरिक्त क्रियाकलापमा विजयी हुने विद्यार्थीहरूलाई प्रमुख अतिथिको हातबाट पुरस्कार बितरण गरिएको थियो ।

निमार्ण तथा संरक्षण समिति गठन

फागुन १४:- स्वयम्भूस्थित् आनन्द कुटी विहारमा गत १४ गते शिवरात्रिका दिन बसेको बिभिन्न बौद्ध विहार एवं बौद्धसंघसंस्थाहरू बीच बसेको संयुक्त छलफल कार्यक्रम पश्चात् सर्वसम्मितिबाट “भिक्षु तथा अनगारिकाहरूको दाहसंस्कार स्थल तथा संरक्षण समिति” गठन गरिएको छ ।

उक्त समितिका अ.ने.भि. महासंघका उपाध्यक्ष भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरको अध्यक्षतामा स्वयम्भू व्यबस्थापन तथा संरक्षण महासमितिका महासचिव महेन्द्ररत्न बज्राचार्यलाई सचिवमा गरी अन्य अन्य बौद्ध संघसंस्थाहरूका प्रतिनिधि हुने गरी उक्त समिति गठन गरिएको छ ।

पुस्तक तथा फर्निचर प्रदान

काठमाण्डौ, फागुन १०:- बौद्ध तथा सामाजिक विकास केन्द्रद्वारा फागुन १० गतेका दिन काठमाण्डौ, त्रिपुरेश्वरस्थित भद्रगोल बन्दीगृहको पुस्तकालय गृहको सुधार तथा व्यवस्थित गर्नको लागि एक कार्यक्रमका विच पुस्तक तथा फर्निचर प्रदान गरिएको छ ।

उक्त कार्यक्रमको सभापतित्वमा केन्द्रका प्रमुख भिक्षु सुमेध तथा बन्दी गृहका प्रमुख जेलर श्री ऋषि दुङ्गेल प्रमुखका आधित्यत्वमा, बन्दीगृहका चौकिदार श्री ओमप्रकाश गुरुङलाई समाग्री हस्तान्तरण गरिएको थियो । कार्यक्रममा भिक्षु सुमेध महास्थविर, जेलर दुङ्गेल र चौकिदार गरुङज्यूले पनि आ-आफ्नो मन्त्रव्य व्यक्त गर्नु भएको थियो । अन्तमा केन्द्रका महासचिवका विजयरत्नबाट धन्यवाद ज्ञापनका पश्चात् कार्यक्रम समाप्त भएको थियो ।

परियति केन्द्र समुद्घाटन

फागुन १३ तानसेन, जनमानसमा सरल र सहज तरिकाबाट बुद्धको शिक्षा प्रसार/प्रचार गर्न र समाजमा भैरहने कलहपूर्ण वातावरण तत्वहरूलाई नियाले हो भने आफूभित्र रहेको कलुषित विचार नै प्रमुख हो भन्दा यसमा कसैको अत्युक्ति नहोला । यही विचारलाई मध्य नजर गर्दै गत फागुन १३ गते पाल्या, तानसेनस्थित आनन्दविहार परियति केन्द्रको समुद्घाटन भएको छ ।

उक्त समुद्घाटन कार्यक्रममा परियति केन्द्र पाल्याका केन्द्राध्यक्ष विश्वमान बज्राचार्यले स्वागत मन्त्रव्यमा केन्द्रको स्थापना गर्नु उद्देश्य बारे प्रकाश पार्नुभएको थियो । मन्त्रव्य दिने क्रममा कार्यक्रममा प्रमुख अतिथि भिक्षु सम्यक सम्बोधि प्राणपुत्रले बुद्धधर्ममा परियतिको महत्व बारे प्रकाश पार्नुभएको थियो । साथै अन्य पाल्याका प्रतिस्थित महानुभावहरूले पनि आ-आफ्नो मन्त्रव्य प्रकट गर्नुभएको थियो ।

सर्जुलाल बज्राचार्यका धन्यवाद ज्ञापन पछि कार्यक्रम सम्पन्न भएको थियो ।

पुरस्कार २०६२ को घोषणा

२३ फागुन, २०६२ बुद्धविहार भृकुटी मण्डप, बौद्ध बृद्धाश्रम बनेपा तथा सिद्धार्थ शिशु निकेतन विद्यालयका संस्थापक दिवंगत श्रद्धेय भिक्षु सुमंगल महास्थविरको स्मृतिमा, स्थापना गरिएको ‘सुमंगल स्मृति अभिनन्दन सिरपा: २०६२’ यस वर्ष भक्तपुरका श्री रत्नसुन्दर शाक्यलाई प्रदान गर्ने भएकोछ । विहारको स्थापना दिवश तथा भिक्षु सुमंगल महास्थविरको सातौ वार्षिक तिथिमा भिक्षु संघ तथा अनगारिका संघलाई दानप्रदान गरी बुद्धविहारमा मनाइयो । घोषित पुरस्कार एक समारोह बीच प्रदान गरिने थाहा हुन आएको छ ।

उक्त पुरस्कारबाट अभिनन्दीत हुनुभएकाहरू दिवंगत संघनायक अनिरुद्ध महास्थविर, वर्तमान संघनायक भिक्षु सुबोधानन्द महास्थविर सुजाता, डा. गणेश माली र सुश्री अमिता धाख्वा ।

